Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 11 АВГУСТ, 1990 ШУ. ★ № 86 (7900). ★ Мах 3 кеп.

РСФСР Федеративни договора проекта дикагIйола вариант оттаярах йолча конкурсах бола РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

СОЦАМ

1. РСФСР Федеративни договора проекта дикагIйола вариант оттаяра хьайнйла конкурс дIанхайкае.
2. Конкурса жюри вIашагIтоха РСФСР Лакхехьарча Совета Председатела хьалхара заместитель **Р. И. Хасбулатов** председатель а волаш.
3. Ер премеш яла оттае:
хьалхара премп (цаI) — 5 эзар сом;
шоллагIа премп (шиъ) — 3 эзар сом;
кхоалагIа премп (кхоъ) — 1 эзар сом;
поощрительни премп — 5 эзар сом.
4. Конкурса йола материалаш хьаккхачийтара ха белгалъяккха — 1990 шера 15 октябрь.

РСФСР Лакхехьарча Совета Председатель
Б. Н. ЕЛЬЦИН.

1990 шера 6 август.

Массанахьа кхоач Луиза

«ТIох» аьнна саг я из, оал Назранерча Ахриев цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода машиностроителаш шоай новкъостах — Мальсагова Луизайх. Массанахьа а кхоач из, массанена а накъа йоал.

«ТIох» аьнна а хьинар долаш а ецаре-м ше технолог йолча цехе профсоюзни организаце комитета председатель а хоржаргьяцар из, г. Калинине болх беше а, заочно индустриальни техникум йоаккхаш а йоалларгьяцар из (укх шера яьккхаялайоал), комисси вIашагIа мел йоллача юкъе а хургьяцар цун цIи...

ИттлагIа шу да Луизас цу № 43 йолча цехе къахьега. Шоай завода коа йоаллача училище токара специальность а Iомаяь яхар из цига. Станока тIа а дIахьекхар Луизас ше фу болхло я. Саго пIелг тIаьхьокха ца безаш хулар цун кулгаша хьаю изделн. ХIаьта нормаш кхоачашъеча-м цо шийла хьалхавоалийташ саг вацар, кхыметтел массехк шера цул дукхагIа болх беш хьабоагIараш юкъе а.

ХIанз ше беш бола технолога болх а бу Луизас, тешаме, цIена. Иштта лелабу цо профсоюзни болх а.

— Из цехкои харжачахьа наггахьа мара саг вагIац тхо долча латкъа е цкъаьцца хIана эшаш цу № 43 йолча цехера, — аьлар завода профкома председатела Местоев Хьасана. — Хьалха дукха ухар. ХIанз Луизас дIаелле, ше вIаштIехьдоакх цар гIулакх.

Хьожа а хьож Луиза шоай болхлошта фу эш, цар сен сагот ду. Къаьстта теркам тIабохийт цо шоай коллективо хьадийкъа дефицитни товараш доагI-догIачоа нийсхонда дIакхачийтара. Каст-каста тикашка тIаьхьожама рейдаш ю, болхлошта лаьрхIа дена товараш «аьрдехьа» ухаргдоацаш.

ХIаьта производствага диллача, цхьа бутт, квартал дIайодац цу цеха коллективо план тIехкхоачаш ца еш. Цу юкъе ба Луизаи цIаккха мел ца лу къахьегам а.

М. КАРАЕВ,

автора сурта тIа: Назранерча ГI. Ахриев цIерагIча «Электроинструмент» завода № 43 йолча цеха технолог Мальсагова Луиза.

ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ ГРОЗНЕНСКИ ГОРОДСКОЙ СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА РЕШЕНИ

Грознен предприятейи бахача наьхеи низаа сома-баьцадаарий продукце хьувкъам чуэцача юрта гIо дарах.

Сома-баьцадаарий продукце хьувкъам чуэцача республике хIанз Iалаьмате чоалхане хьал эттандаь. горсовета Президнумо лаьрхIад:

1. Сома-баьцадаарий продукце хьувкъам чуэцача совхозашта гIо де предприятей кулгалхошта тIадилла. Болхлошта луш дола алапи предприятей средствай чотагIа дала.

2. Города районаш совхозашта дIатIачIоагIъелга чакхдакхха:

Ленински район — «Родина» совхоз, «Аргунский» ОПХ;
Заводской район — «Солнечный» совхоз, Мичурина цIерагIара совхоз;
Старопромысловски район — «Овощевод» совхоз, «Орджоникидзевский» совхоз;
Октябрьски район — «Бамутский» совхоз;
ВЛКСМ Грозненски горком — «Юбилейный» совхоз.

3. Городской Совета исполкомо Iалашдолда нах дIаюха кхувлара мел эшаш йола транспорт вIаштIехьйоаккхилга, хIаьта ниттa хьагулъяьча продукце дакъа бахача нахага дохкилга, цу даькъе предприятешка а дохкаш.

ДАЬКЪАЛБУВЦ КОТБАЬННАРАШ

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюроси НГIАССР Министрий Советои доакъар кийчдара республикански месячника (4 июлера — 4 августага) итогашка а хьежа, котбаьннараш а лаьрхIа совгIаташ ле соцам бир

Районашта юкъе

Хьалхара моттиг

Хьалхле лелаерашка йохка «Жигули» яха пхиъ автомашина а хьожаеш

Надтеречни района

ШоллагIа моттиг

Хьалхле лелаерашка йохка «Жигули» яха кхоъ автомашина а хьожаеш

Ножай-Юртовски района

Котбаьннаргаш лархIа

Боахамашта юкъе.

Хьалхле лелаерашка йохка «Жигули» яха шиъ автомашина а хьожаеш

Ножай-Юртовски района МХП
Надтеречни района «Гвардейский» яха совхоз,
Сунженски района «Победа» яха колхоз,
Грозненски района «Гикаловски» ОПХ,
Грозненски района «1 Мая» колхоз.
Предприятешта юкъе

Хьалхле лелаерашка йохка «Жигули» яха цхьа автомашина а хьожаеш

Грозненски биохимзавод,
племенной болх бара йола
«Нохч-ГIалгIайчен производственни объединени,
Нохч-ГIалгIайчен карьероуправлени,
горпищекомбинат,
автокомбинат.

Хьалха дIадахар хиннача хьалашка, доакъар кийчдара месячник дIахо дахьа лаьрхIад 5 августера 5 сентябрга кхаччалца.

ХЬУВКЪАМ-90

ЯЛАТ—ПЛАНАЛ СОВГIА

КIи-марса ха чакхъяьннай Наьсаре. Планал совгIа дукха ялат дIаденнад наьсархоша паччахьанхенна. ХIанз дIалуш а латт. КхоалагIа август хьатIакхоачаш заготпункташка дIадихьадар 4500 тонн совгIа ялат (план 4000 тонн).

Мишта яьннай из ка?

Цу хаттара тIара дIадоладелар цу районерча тха собкорра АПО председательцара Газдиев Ахьмадацара къамаьл.

(интервью)

— Ка атта яланзар, — аьлар Ахьмада. Техника кхай тIа яьннача хьалхарча деноша хьахьекхар кIи-марса кийчо еча хана оаха «ца зувш» дита гIалаташ, кхоачамбоацараш. Шаьрра тха болх дIа ца бахийтар керттерча даькъе техника яр. Дукхача комбайнаш «лаза моттигаш», кха юккъе уж сеца а еш, «ерзае» йийзар. Цу тIа, юкъ-юкъе болх йоачаша а юхабеттар.

ДIахо, кIи-марса Iадкъаш яр вIалла ла мегаргйоаца кулгалхой, специалистий мелал, цар бехктокхам ца хилар. Сона хеташ хьалхарча деношка тхона зе даьр из гIулакх дар ала йиш йолаш а да. Дисциплина хьакимашкара йолаяла еза, къаьстта цу мо йолча саготача юртбоахама компанешка. Цудухьа, со дика кхийттар СССР-а Министрий Совета Председатела Н. И. Рыжкова кIи-марса хьакъехьа укх деношка даьча къамаьлах. Берригача мехка оарцдаккха деза кхашка эттача хьала, аьнна цхьабараша предложени елча, цо аьлар: «Оарцага-м гIулакх дIакхачийта дезаргдац аьнна хет сона, бакъда цIенхашта из эрга ца даьккхача-м даргдац, эгара хьалха кулгалхой, кIимарсе дакъа лоацача берригача наьха бехктокхам вIалла ца хиннача тайпара ай а беш, хIаьта балхара дIабахарга кхаччалца уж бехктокхаме а озаш». Цу тайпара метод оаха юкъе яьккхаецаре тха кхашка а довргдар дукха ялат.

Уж аз лакхехьа дийца кхоачамбоацараш тхоашта гучадоаллаше а кIи-марса бехктокхаме мел вола саг — совхозий директораш, специалисташ, отрядий начальникаш райисполкоме хьатIа а бийха оаха дIакхайкадир: оттаьяча графикал болх тIехьабусе, цхьа комбайн еха кхай тIа соце, болх бе мегаргболча денах бизза пайда ца эце — царех хIаранена хургдар. Ялатаца бегаш бе йиш яц.

Цул тIехьагIа, тешалаш сох, бокъонца кхехка болабелар кхашкара болх. Делкъийна механизатораша хIама дуача хана специалисташ шоаш хувшар комбайнаш тIа. Иштта сихдар оаха тхоай кIи-марса денош.

КОРР. Цхьаккха саг бехктокхаме оза везаш моттиг нийсъеларий?

— Цхьаннена лаизар ший балхах-моттигах ваха а хIаьта ялат чуэцача гоалваьнна, дIаваьккхав аьнна цIи шийна тIехьа хиллийта а.

КОРР. Планал совгIа районера заготпункташка дIакхухьаш латтача ялатах а хов хьувкъам во ца хиннилга. ХIаьта а лакхехьа цIи ньккха цифра Iа кIезиг-дукха яьпхача бакъахьа хетар сона, Ахьмад.

— Тхона эшац, е цхьанна района а эшахургдац яьнна хет сона, хьалха мо боахамашта шоашта эшача гIулакха цхьа фийг а ца буташ ялат Iаьдала дIателалга. Боахамашта шоашта тоъала ялат юхедитачул тIехьагIа дIателаш йола тоннаш я хIанз Iаьдала дIателараш. Из гIулакх укх шера миссел тешаме цIаккха а хиннадац тха районе. План тIехкхоачашъе а тхоашта мел эш ялат чудита а тха вIаштIехьдаьннад хьувкъам лакха хиларах (хIара гектаро юкъера лаьрхIача 25,4 центнер еннай планах 19 йоагIача). Юкъ-юкъера совхозаш, арендни бригадаш хьанйцача из цифра 30—35 центнерага дIакхачийта а моттигаш я. Масала, цу хьакъехьа районе лидер я «40 лет Октября» яха совхоз. Цигарча хIара гектаро деннад — 28 центнер ялат. ХIаьта цигарча Евкуров Лахана, Кулбужев Къамбулата кхыбарий арендни бригадай кхаш кхы а овсарлех хиннад, (гектара тIара — 35—40 центнер) «Маяк» яха совхоз а дукха тIехьайнсаяц. Каболча ялата чотах кхоачашъеш латт цо хьажкIий план а. Ка болча ялата план я цун — 150 тонн. ДIаеннар — 400 тонн я, вешта аьлча хьажкIаш хьатIадоагIача шера чотах дIалургья цо.

КОРР. Лакхехьа Iа аьннача тайпара, атта кампани яц районе оаша чакхъяьккхар. Сона хов, чуэца дезача ялатий кхашка доазонга диллача кIезига яр шун комбайнаш (63). Аз сей цхьан корреспонденце тIа хьоа а даьдар из дош. Кхычахьар новкъостал нйшарий шоана?

— Укх тIеххьарча хана из «арахьара» новкъостал деха оамал дIайоалаш йоагIа тхоах. Бакъда, комбайний хьакъехьа лоалахошка ца кхайкача даланзар. Тхона, новкъостала бархI комбайн яйтача сунженски района «Путь коммунизма» яхача колхоза хьакимашта баркал оал оаха.

КОРР. Фийг чуэццаше а фийг дIабе, оал ахархоша. Керда хьувкъам чуэцача хана, хургболча хьувкъама а уйла е, яхалга да из. Мишта вIаштIехьдаьккхад районе из гIуллакх?

— ДоагIаш даь хаттар да. Из дош цIаккха ца хиннача тайпара тха теркам тIа латташ да. ДикагIа долча кхашкара хьалхе а чу а нийца чутессад 2568 тонн фуна лаьрхIа ялат. ХIанз цIендеш, дегадеш, хьалтIадаргдолча кондицега дIахоачийташ латт из. ХIанзехьа а кондице боарамга дIакхачийтад цох 50 процент хилала. Из а тха районе хьалха цIаккха а ца хинна толам ба.

Лаьтташ оахаш латт массайолча совхозашка. Цу гIуллакха лаьрхIа вIашагIъехка оахама отрядаш я. Сона хеташ, дика чакхъяла мегаш я тха, Iа яххача тайпара, «фийг дIабув» кампани а.

Хьона ма хеталда, тха кхашка кхоачамбоацараш дац аьнна. Да. ХIаьта а уж сихха дIадахара оаха оарц дахарца тхоай ка яргья аьнна, хет сона.

КОРР. Йайла шун из.

М. МИКАИЛОВ.

Хьамсара новкъостий!

Диц ма ле 1991 шера шоашта «СЕРДАЛО» газет ханнахьа яздайта

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кеп иги ба. Кхоаненга дехкаш тIехьа ца а доахаш «Сердало» газет яздайта шоашта!

Беза хьаьший

«Родина» яхача общества республикански отделенес хьийха Иордане бахаш бола вай мехкахой ба хьоашалгIа баьхка. Царна керте ва Иорданe парламента член, парламента гIулакхий министр, Нохчий къахетаме общества председатель шейх Абдул-Беки Джамо.

9 августа хьаьший тIайийцар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева.

Абдул-Баки Джамос ше къамаьл деш дийцар Иорданерча къахетаме общест... къамаьл деш дийцар Иордан республикашта юкъера бувзам шерлургболаш, безам совбаргболаш деш долча гIулакхех, цул совгIа шин паччахьалкъен культурний экономически гIулакхаш чIоагIлургдолаш деш дар а белгалдаьккхар.

Шейха Абдул - Баки Джамос аьлар, — Иордане чIоагIгIа теркаме хьожаш ба Нохч-ГIалгIай республике хулача событешка, могаю Советски Союза перестройка, хIана аьлча паччахьалкъенашта юкъера бувзам хьахиннаб.

Нохч-ГIалгIайчен карагIдаьннараш дувцаш Д. Г. Завгаева хьаьшашта довзийтар республика социально - экономически хьал, культура Iилма дегIадар, доазол дехьарча мехкашцара бувзам шербалар, кхы тIа а цу хьакъехьа де лаьрхIар а.

Иорданеи Нохч - ГIалгIайченои цхьана предприятеш яхка лаьрхIа хилар белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева.

Хьаьшашцара ший къамаьл чакхдоаккхаш Д. Г. Завгаева Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхошца уж безаме вIашагIкхетар ловш дош аьлар.

ВIашагIкхийттача хилар парте обкома секретарь А. Д. Яндаров, НГIАССР Лакхехьарча Совета къамий политикаи къамашта юкъерча гIулакхийи массазарча комиссе председатель А. М. Бугаев.

Цу дийнахье а шейх Абдул-Баки Джамои Иордане Нохчий къахетаме общества секретарь Абдулла Саддати кепайоазон ЦIагIа вIашагIкхийтар радиои телевиденеи, республикански газетийи болхлошца.

ВIашагIкхийттарашта хьаьшаша дийцар Иордане а кхыча Iарбий мехкашка а бахача вай мехкахой вахарах.

Шейх Абдул-Баке журналисташа даьча дукхача хаттарашта жоп делар.

Хьаьший дукха вIашагIкхетараш хургда совхозий, колхозий, предприятией, организацей коллективашца, творчески интелигенцеца, бусалба дина керте латтарашца. Республика белгалйолча моттигашка хьожаргба.

КОСМОНАВТАШ ЛАЬТТА БЕССАБ

ТАСС-а хоам

1990 шера 10 августе московски ханах 11 сахьати 35 минути яьлча «Мир» яхача лехкаш йолча комплекса тIа тохкамаш дарен экспериментийн программа аргIанара этап чакхъяьккхачул тIехьагIа Лаьтта бессар космонавташ Анатолий Соловьеви Александр Баландини.

«Союз-ТМ-9» яхача кема Iохецаш йола аппарат йиллача районе город Аркалыка 72 километр гаьна йолаш лаьтта ессар. Лаьтта бессачул тIехьагIа космонавташ могаш - маьрша ба.

Экипажо бенаб даьча тохкамийн экспериментийн 130 килограмм мухь. Комплексе болх дIахо бу Манаков Геннадеи Стекалов Геннадеи.

Программа тIа дикка моттиг дIалоац экипажо дозал доацача хьале космически материалашка хьожаши хIанзарча микроэлектроникана эша геттара дика полупроводникаш опытно - промышленни хьаеши даьча фундаментальни тохкамаша. Лаьтта кхачийтай кхо килограмм гаргга полупроводникаш, царца галле арсенида, цинка, германе окиса монокристаллаши эпитаксиальни кремневи структурай образецаши а йолаш.

Ах шера космосе лелаш космонавташа фотографически видеоспектральнии аппаратураца сурташ даьхар лаьттан йоккхийча районийи Дунен океанеи. Уж балхаш дир халкъа боахама доакъоштеи планета тайп-тайпарча регионашкарча атмосферана, хина, баьцовгIашта тIаьхьожам лоаттабараи эшаш.

Астрофизически тохкамий программа боарамашка сигалеи сфера дIахо а сурташ даьхар космически сердала талгIей д?оахала а характеристикай бустама а диапазоне.

ИIаьххача хана сигал лелаш экипажо дукха медицински тохкамаши биологически эксперименташи йир. ТIехйола баьцовгIаш караерзаеш комплекса тIа техкар дозал доацача хьале оалхазараша дегI дахьара космически ара лелаш беш бола Iоткъам. Из деш хьахинначох пайда эцаргба лехкаш йола перспективни космически аппараташ леларгйолаш хилийтара системаш хьаеча.

Биологически экспериментий программагIа балхаш даьд дозал доацача хьале вай ханарча медицински фармакологен даькъе тохкамаш дара тайп-тайпарча белокийи клеточни культурайи кристаллаш хьахулийташ.

Экипажо йоккха программа кхоачашъеча дикка новкъостал дир «Мир» яхача комплексана кхоалагIа специализированни модуль юкъейоалаяро. «Кристалл» яха модуль лехкаш йолча комплекса юкъарча контуре болх бе йолаялийтачул тIехьагIа космонавташа цхьайола эксперименташ йир кердача оборудованецеи Iилма аппаратурацеи.

Полет чакхйоалача этапе Анатолий Соловьеви Александр Баландини комплексера шозза космически арабаьнна хилар цхьайола ремонтно - меттаоттадара операцеш яра.

«Мир» яхача орбитальни комплекса тIа ялхлагIча керттерча экспедице космонавташа тохкамаши эксперименташи еш хьахинначох вай мехка Iилмаи халкъа боахамеи тайп - тайпарча доакъошка, дIахо лехкаш йола космонавтика дегIайоалаеча накъадаргда.

ДИКАЧА НАХАХ

КЪАХЬЕГАМО КЪАЯЛИЙТАЦ

Наьсарерча «Назрановский» совхоза хьайбаш леладераш мишта бах, мишта къахьег хьажа вахача эггара хьалха дагайох сона Костоева Хьава. Вешта сона цхьаннена дагаеха Iац из-м.

Гаьнара боагIа цун хьайбай боахамера къахьегама никъ. Вешта аьлча Казахстанера болалу, йиIиг йолча хана ший наьнаца ший чIоагI ца деннача кульгашца доахан детта из йолаелчахьа. Дикка доярка професе кулг-говзал а йолаш цIаера из цигара.

Иоддаше а цу совхоза наьсар - кертерча ферме яхар из. ХIаьта цун новкъост цIи хаза хинна (хIанз бакъ дунен тIа я из). Социалистически Къахьега Турпал Барахоева Лемка — цу совхоза Аьлта-юртарча ферме яхар, цхьан ферме а доацаш гаьнагIо хургда вай, аьнна. Яхь чIоггIа а лелайир цу шинне. Цу яхье — Лемках, вай аьннача тайпара, Турпал хилар, хIаьта Хьавай наьнх тIа Ленина яр а йолаш дукха ордеиаши медалаши охкалар.

Иштта къоастабир уж кхело. Дийна хиннаяларе Хьава мо Лемка а Iелургьяцар ше пенсе яхача а болх ца беш.

— Пенсе яхача со цIагIаIийнаяларе дукха дукхагIа къаенна хургьяр со — аьлар Хьавас, — Къахьегамо дегIа низ лу, хIаьта ца хаддаш наха юкъе а хулийт. Цул дикагIа фу хургда?

Иштта мара дукха хувцаеннаяц юхь тIара а дегIа тIара а.

Эггара халагIа йола шин професси Iомаяьй хьайбай боахаме — доярка яри, телятца яри. Кулгаш низ дукхагIа болча хана доахан дийттад цу тIехьа дIайолаенна укх массехк шера Iаьсашта Iунал деш хьайрагIа. Дагаргье атта дац духьаьала хIанз ше йолча ферме къахьегаш хьайоагIача укх 30 совгIашера цо дахангера яьккхача шури килограммаш, кхедаь Iаьсий дагарде.

БIарг тIера ца боаккхалуш хоза, унахцIена, хиндаргаш дарста да хIанзарча цун Iулацара хIара Iасилг а. Тамаш а яц ден-бус ший дукхагIа йола ха царга хьожаш, уж кхоабаш - хьесташ дIайохийт Хьавас. Цудухьа кхет царна ден-бус хIаранна 600—610 грамм кхеташ дозал IотIа. Из да планах доагIачул 160 грамм дукхагIа.

Иштта саг я-кх хьинар дола пенсионер, районе цIи хаза Наьсарера Костоева Хьава.

М. КАРАЕВ.

ДИКА КА ЙОАЛАШ

Укх шера ворхI бетта задани, толаме кхоачашъяьй «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахоша.

Планал совгIа заводашка дIадахьийтад 19410 кубометр мехкдаьттеи 48 миллион кубометр мехкдаьттаца йоагIа гази. Цул совгIа цар тIехкхоачашъяьй кхыча хьокхамех йола программа.

Скважинайи промыслови оборудованеи юхасеца латтар дIадаккхар бахьан долаш скважинай эксплуатаце фонда коэффициентах йола задани кхоачашъе карагIадаьннад.

Мехкдаьттан ганзаш караерзаяра прогрессивни технологи, механизации автоматизации средстваш, производственни дисциплина юкъейоалаяр бахьан долаш къахьегама овсарле планал совгIа 4 процент лакхъеннай.

ХIаьта, товарни продукце реализаце план тIехкхоачашъяр бахьан долаш 70 эзар сомал совгIа пайда хиннаб.

Уж толамаш доахача къаьстта хьинаре къахьийгад шоллагIча промысла мехкдаьттахоша. Царна кулгал деш ва инженер Владимир Александрович Асатуров.

Къахьегаме хьалхалаттачарех ба оператораш: Анатолий Щекин, Станислав Дмитриев, Илиодор Ковтун, Александр Данилов, Виктор Мишуточкин, иштта кхыбараш.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

ХАЛКЪА ХЬАЬКЪАЛЦА ДУСТАШ

КЪОАСТАЕ ЕЗА РЕСПУБЛИКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИИ КУЛЬТУРНИИ ДЕГlААХАРА ПРОБЛЕМАШ. ИЗ ЯР НГlАССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ДУКХА ХА ЙОАЦЦАШ ОБЩЕСТВЕНavailable ДИНЕИ ДЕЯТЕЛАШЦА ХИННАЧА КЪАМАЬЛА КЕРТТЕРА УЙЛА

Хlаа, халкъа Iазап тlаоттаде йиш я, набахтенашкеи лагерашкеи чаккхадахка, ший лаьттара экхкаде йиш я, бакъда цlанхха а цхьанне а а могаргдац, хетаргахьа, цунгара хьаькъал, бlаьшерашка хьалоаь адамий обшехийте опыт, бlаьшерашка овлаш кlоарга чудаха цун дахкъала обычаеши традицеш дlаяха. Хlаа, исторе къахьа никъ ба вай халкъо хьебар — лагераш гlолла а Сталина мехках дахьа дlадахийта валар тlалаьтта, кхойтта шера кхъзача мулах а чакхбаьнаб из. Цу новкъа халкъа тlаэтта Iазап, хинна материальни, культурни зе лаьрхlа варгвоаш доккха да, даьнна моральни зулам геттара доккха да, ерзаргйоацаш а ях нравственни чов. Духовни физически лазар хинна бувла мухь бетташ хьахоаь из опыт массехк ноахалга, вlамигача халкъага дакъа хьоан ерригача советски общества кхелах а цунга кхаьчача кхел а [illegible] цун кхоачалургбоацача духовни низах дахкка. Цунна кlоаргга ховш дар диццаллийина лаьтта къамаш, дахкам хьайбагlача нравственни уйлах дахкка. Хlаьта уж гlулакхаш дешй исторе низ телараш? Уж дац хlаьта, дашкара кхоьгашка а хьоахьаш, халкъа вахара кхувр лорабергйоац, цун культурни материальни ганзаш алсамйоахараш. Корта юхате хьашкахьа а бердаь дlахалдашка аха лерхlаш дац халкъ.

Хала ха, цхьан тайпара йоаца процессаш тоххаш ба мохк. Бlарчча халкъий дlаьхьача, мугlарера саг, цун хьаькъал, дашкара хьайоагlа традицеш обычеши, адамий [illegible] нравственни нормаш [illegible] дукха политически, социальни экономически, экологически [illegible] проблемаш. Нийца вайгвий хьо уж еррига проблемаш, цар деза, лелхаш дац тlой, тахан уж лел цхьа цхьа. Тlаккха Карабах Сумгаит хиле, тlаккха Азербайджанан Армененен юкъе тlом хьайя, узбекаши туркий-месхетинцаши вlашагlлете, тlаккха узбекаши киргизаши шоайла вlашагlлете, ерригача моттигашкара нах байде... Юха а лаьрхlа, дагаръяь варгвий хьо цу байддараштa тlехьара эзараш, эзараш таьзеташ этта бlаьннел совгlа доккхеи зlамигеи халкъаш чудоагlача а царех хlаране эзараш проблемаш йолча а мехка доккхача дегlа тlа хинна цlий lодаха моттигаши lатташи. Йоккха республика яц Нохч - Гlалгlайче, ерригa 19 эзар квадратни километр мара лацац цун территоре, хlаьта укхаза дах 70-нел совгlа халкъаш, далла ба хоастам, барттайнеи машареи бах, готта яле а. халахетар доацаш бах. Социальни, экономически, культурни хьакъехьа дуккхача краели республикели тlехьадисад вай, кlезига хlама дисад тlа, ца отташ, кlезига хlама дайна дlа а даьннадац центрера баьхка хиннача, цхьанне шоллагlвар хувцаш, шоаш лерттlа ца хиларах халкъах ца йоагlа цlераш а техкаш бехказа бовла гlерташ республикана «наместникашавременщинаша» доал даьча дукхача шерашка.

Дукха бераш довш хилар, дохадаь унахцlено лораелга, дегlаянза йола боахама механизма инфраструктура ший тишача оборудованеца, йохаяь культура. Гой из да арахьара хьатlаухаш хиннача республикана доал даьрех юхедисар. Шераш эш цу дохадаьрех республика хьацlенъяра, из тlехьайисачара хьалъяккхара.

Общественноста кхераме да къамашта юкъе дувла халахетараш а. Мохк бохабеш да телха хиннача къамий политиках хьалхе а доахкаш хинна къамашта юкъера довнаш. Уж унахцlена йоаца процессаш цхьан тайпара lаткъаш я вай дукха къамаш дахача республикана а.

Уж процессаш дагайоахкаш, уж доттагlали вошали массарел а тlех лоархlача вай республике кхачар кхераш, вай гlулакхаши вай цардакъа доагlаш хилари бахьан долаш бехктокхам бацлаш Лакхехьарча Совета председатела кабинете баьхкабар республика тайп-тайпарча районашкара кlайбенбоккхий нах, дина а общественни а деятелаш, тlемен къахьегамен ветеранаш. Царна юкъе вар бlаь шу даьнна воккха саг Халид-Хьажа, СССР халкъа депутат, яздархо Айдамиров Абузар, муфтий Шахlид-Хьажа, Советски Союза Турпал Дачиев Хансолта, этнографи историко Ибрагимов Саlид, къона хьакой Назранера Пошев Ахьмад, Атагlара Батукаев Шамсудин республике общественни хьал лерттlа лоаттадара дика гlулакхаш деш бола нах хиларах тарра бовдаш бола кхы дуккха бараш а. Хьаший безаме тlаннйцар НГlАССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева, республика Министрий Совета председатела С. М. Бекова, парте обкома секретаря А. Д. Яндарова.

Дагара къамаьл деш Д. Г. Завгаева мадарра дийцар бlарчча хьайийчаца мехкара а вай республикера а общественно - политически хьал, йийцар республика социально - экономически дегlаахара эггара хьалхара программаш. Къастта аьлча цо белгалдаьккхар шийна антиленински хиннай политикаца командно - административни системас социально - экономически къаман - культурни кхачам тlехьайисачара халкъаьяккхара республика кулгалхоша массехк керттерча лостаме болх беш хилар. Из эггара хьалха къаман вахар да, материальнии духовнии культура меттаоттаяр, дукха ха йоаццаш хиннача шийн исторе чухь ца доахийта ийрча даьккхача нохчгlалгlай халкъа дика цlи меттаоттаяр да. Из эш, — аьлар новкъоста Д. Г. Завгаева, — беррнгача мехкага а кулгалхошка а вай къамашкара тlерадолча, барт хила дезача, духовни чlоагlа хинна, геттара чlоагlа сабара сатохаши долча халкъа цхьаьнаца йола юхьн бокъонгlа йола дика гlулакхаши дlалелийтара. Вож декхар да кхаьара гаргагlча хана республике бахача наьха вахара хьал тоаде могаргдола эффективни экономически механизм хьаяр. Цун хьалхарча юхьига тlа хургда кхачан продукташ, халкъа эша товараш алсама арахецар, нах чубаха цlенош хьалдар, унахцlено лораелга лакхдар, къахьегалургдолча наха бе болх хилийтара проблемаш кхоачашъергйолаш промышленни инфраструктура керда отраслеш яхкар. Укхаза лоархlаме да доазол дехьарча партнеращца цхьана вlашагlъийна предприятеш яхкар, республико ше доазол дехьарча рынке кхоачалр...

— Вай политика эггара а эггара а керттера никъ ба тхо чlоаггlа раьза долаш а вай республика доагlаш а къамашта юкъе хlанз-латта дика гlулакхаш лорадар, — аьлар Д. Г. Завгаева. — Доккха доттагlал, дагардар кlоаргга вlаши довзар, вlаши новкъостал дар, вlаши сабар хилар, культураш вlаши йlаьхий яр, республике дахача деррнгача халкъашца вай вlаши юкъара йола ганзаш алсамъяхар, общественно-политически стабильность, ерригача общественнии пачхьалкхени органаша беркате цхьана къахьегар — гой из да, хетаргахьа, эггара дикагlдола хьал, кхетаме процессаш хилийтара, вай дегlадахкара а лакхдалара а эша эггара чlоагlагlа бола тешам. Из гlулакхаш чlоагlа хилар, уж чlоагlа хиларагlа вайга кхоача геттара йоккха политически нравственнии ганз хьахиннай вай республика халкъий, доккхагlча а зlамагlча а ноахалий хьаькъалгара. Алхха из хьаькъал, шун боккхийча наьха, дина, общественни деягелий — сабар, аз-м цох аргдар доккха къонахчал, из чlоагlало лораяра хадданза беш бола болх, шун беркате, хьаькъале хьехамаш да хьал тоадара, хlама маькара нийсдара, вай халкъий доттагlал толхадергдола уж е вож событеш ца хилийтара тхона новкъостал дераш.

Доттагlала, тешама, хьаша тlаэцара, дикадар ловш хилара а къаман хьакъехьа дог цlена хилара а традицеш — вай халкъа оамал, психологи я. Уж традицеш дlахо хьоши хьатlакхувча тlехьенашка дlалуши хилар, кагийрхой нравственни телхачох лорабар, кхеташ боаца «манкурташ» [illegible] ца хилийтар да[illegible]ларах тарра, вай доттаргдар, адамий ца [illegible] ганзашта юкъе воашкара доагlаш дар юкъедахьийта вайга йиш хулийтаргьяр. Республике баха нах къамах хилара тlагlолла вlаши хийра баларца, хlара халкъ декъадаларца, хlаьта чура ше а тайпашта, группировкашта, секташта, декъадаларца бац вай хlама кхоллаш бола низ. Хlаьта цхьана вlашагlкхетара, массанена а эша доккхий юкъара гlуллакхаш лахара вай лаха деза хlара сага дега деза а общественни а хlама. Иштта болча наькъо мара кхоачашдергдац вай хlама хьадарген тоадаларген. Цу новкъа довлара хадданза тlахьеха деза вай воай республика деррига халкъаш, деррига общественни низаш...

Дlахо новкъоста Завгаева дийцар гулбеннарашта гlалгlайн аьккхийн проблемаш къоастаяра, хила тарлургдола тайп - тайпара дола довнаш ца хилийтара, конструктивни йоаца решенеш ца яйтара, къаман эгоизм ца хилийтара, лоалахарча автономей кулгалхошца хадданза бувзам лоаттабара, уж чоалхане дешаш кlоаргга политически кхетадара, цу проблемай хьакъехьа цхьа моллагlа доаца хьал отташ хиларца дувзаденна да республика кулгалхоша ду гlулакхаш.

Республика кулгалхоша боахама - экономически сфере беш бола болх юха а бувца волавелча, Доку Гапуровича белгалдаьккхар укх тlеххьарча хана карагlдаьначох цар банне а кхоачам ца беш хилар... Дlадахача шера даь хиначул кхозза дукхагlа цlеноги хьалдаь дале а, из вайна сатем беш дац, хlана аьлча вайна эшараш даь дахара кхы а хьнаре хьалде деза нах чубаха цlенош. Укх шера минздрава дlаеннай керда хьалъь ворхl медицински учреждени, касталашха кхы тlа шиъ а лургья. Минздраво йоакхо янзар ший ханнахьа цар чу оттае медицински оборудовани яра. Тlаккха иштта хилча уж дlаяларах фу хьахургда? Хlанз а дукха да динза дутараш, вlаштlехьдоацараш. Дуккха бола кулгалхой хьалха хиннача арабаьнна таханарчунга бовла могаш бац, нагахьа санна иштта ала мегаргдале. Укхаза, хетаргахьа, уйла е йоагlа массе хана а лой теш вай тийша дlа цlенхашттара, халкъа, пачхьалкхен гlулакхаш компетентни, хьинар долча, гlулакхацарча а бехктокхамеча а нахага... яхача деша.

Чlоаггlа къахьийга доаккхаделар тхога шоашта цlенош де гlертача наха ссуда далара тела 50 миллион ахча централгара. Цхьан дешаца дlакхайкадаьд эшаш мел волчоа лаьттан участок лургья аьнна. Бакъда, лаьттан участкаш къоастаяра, гlишлош яра ссуда хьожадара тlера доахараш, кхыметтел тlерадоахараш а доацаш, кхааш даха доладир массанахьа а. Хlаьта хlара юрта ховш ма дий уж нйдер малав. Укхаза, хетаргахьа беррига нах Советашца, бокъонаш лораеча органашца айхха цхьана оарцагlбовла беза из гlулакх бокъонца бе доллара. Алхха пачхьалкхен органаш шоаш цхьаь тохаелча, кхааш нйдераш шоайла хьерч Кхааш нйделга шоашта ховшше а наха lоттараш ю бокъонаш лораеча органашта хlама дац, яхаш. Цу харцахьарча хlамашта духьал къовсам лоаттабара кхы тlехйола профессиональни формаши методаши лаха еза аьнна хет сона, хетаргахьа, Советаша, бокъонаш лораеча органаша, берригача наха цхьана гlулакхаш деш мара дlайоахалургьяц цу тайпара явленеш. Из ца деш тlехьатетта йиш яц.

Доккха а мадарра дувцаш а даьча къамаьло уйла еча оттабир ладувгlаш хиннараш. Хlаьта маца хиннад республика кулгалхой иштта планаш, шоашта дагадоахкараш, шоаш догдоахараш дувцаш нахаца дагабувлаш? Вай даьннад лакхача трибунаш тlара идеологизированни долча хьехамашка, кийчача истинашка ладувгlа. Мала вар селхан боккхийча наьха хьаькъал эшаш? Хlаьта кийча дола бакъдар, хlама ала йиш йоацаш, гаьнарча лакхача, тlакхоачалургвоацача лакхача моттигера доагlаш мадарий мишта даха деза халкъа хьалха а доахаш, хlаьта тахан из бакъдар леха деза цхьана: обществас а цо хержача кулгалхоша а. Цу нахага ладувгlаш шекьвалац хьо халкъ массаза а из бакъдар шийца долаш хинна хиларах, цигара хадданза хьаийде деза из...

Шахlид - хьажа: Дуккхача трагедей къахьа никъ ба вай халкъо баьр. Вай хlанзза мара доладеннадац цу къахьача lазапах мукъадовла гlорта. 33 шу да дукха бала эза вай республика меттаоттаяь. Хlаьта маца хийттад вайна воаш цlагlа долаш? Геттара дукха ха йоацаш, цхьа шу хьалха. Цу дерригача шерашка вай халкъа корта дегlах дlакъостабаь хиннаб. Цу дегlа доал деш дар цун дог - са, цун лазар, селхане а тахане а цlаккха теркала ца еш хинна наьха кортош. Тахан вай бокъонца цlагlа да. Тахан вай воаш жоп лу воаех. Хlаравар массанена тlехьа ва, массавар хlаранена тlехьа ва. Из воай къаман бехктокхам кхетабе вай декхарийла а да. Вай, нохчий, дукхагlа да республике, тlаккха бехктокхам а вай боккхагlа болаш хила деза вай. Вай хlанз дагlа вай къаман пачхьалкхен хьалхарча кулгалхочун кабинете. Из кlоаргга маlан долаш да, тlаккха из ба-кх вай халкъа корта а — вай цунна гонахьа хьерча деза, хlаьта из вайна юкъе хила веза. Аз из дувцац кабинета даьна болча тоама, дувц цо ше а вай массане а воай бехктокхам кхетабубалара, яхаш. Хьалхагlа вай дукха жалобаш кхухьийтар Москве аргlана Москвас республикана доал де вайтачох, лаьца, тахан вай язде моттиг яц, латкъа саг вац, хlана аьлча юххера а Москве кхетадар хlара халкъ ший лаьтта ше цlагlа хеташ хила дезилга, хlанз вай воашта леткъа деза, хlаьта мадарра аьлча, леткъа а ца леткъаш, иштта вlашагlкхета деза цхьан истола тlа lоховша. Мишта даха деза яхаш чlоаггlа уйла е, дагадовла деза, цхьаннех шоллагlчоа чlоагlало хила еза, халкъаца цхьана къоастаде деза халкъа гlулакхаш, вай еррига проблемаш къоастаяра нийса йола решенеш леха еза. Къамашта юкъерча гlулакхашка вай цхьа декхар, цхьа решени хила еза — доттагlала бувзамаш чlоагlдар, эггара езагlйола вай ганз а хеташ дерригача халкъашца из доттагlал лорадар. Вайна могаргда дукха цlенош, дукха заводаш хьалъе, дукха машинаш эца, дерригача пенаш тlа кlувсаш хьалтоха, фlусамашка мебель оттае, сенна деза из деррига а машар, сатем, вlаши бола лоархlам беце? Дика белгало хет сона вай зlамигача республике итташ долча халкъех бола нах бахаш хиларах. Доккхал де деза вай вайх нах дlа а ца удаш, вай долча хьаухаш хиларах. «Наха халахетар дер боккъала а хургвац ираз долаш», — йоах Къорlа тlа. «Хьайна юхеравар веза», — аьннад Библе тlа. Дунен тlа бац вlаши улув болаш доттагlала тlехьеи барттайнеи ваха нохчочоаи эрсечоаи, гlалгlачоаи хlиречоаи, негlечоаи, аварца, аьккхена новкъарло еш бола ди. Вайх хlара вар: Лакхехьарча Совета председатель а республика мугlарера саг а декхарийла ва хьахо санна халкъашта юкъера дикадар лораде а лархlа а. Гой доккха доацаш цхьа хlама дувцаргда аз. Кlира хьалха, хетаргахьа, Шелковски районе саг йоагlача хьоалчагlа даьча нохчийн негlийн кагий нах вlашагlлетаб. Из моллагlьяр санна йола яьнна гlар вlалла мегаш доацача довнага яла тарлургдар. Хlаьта из санна дола хlама къамашта юкъерча гlулакхашка даккха кийча бараш а нийслу. Сиха цу районе дахар тхо. Лакхехьарча Совета председатель а цига нийсвелар. Мабоаггlара тоам бир. Аз из дувц из санна дола хlама нийсделча чlоагlа фийла хила веза, аьнна хеташ.

Къамашта юкъерча гlулакхашна цхьаккха а тайпа во хьал оттаргдоаца керд-керда формаш лаха еза вай. Къамашта юкъера гlулакхаш лерттlа лоаттадара йола лоархlаме инструмент хургйола дукхача къамех болча нахах латта совет йиллара уйла е а мегаргъяр. Дукхача къамашта юкъера машари барти лорабар из да вай кулгалхошта дерригача халкъо тlадуллар. Укх шера дlадийнар дика хьийкъад. Хlара буртилг лорабе беза. Шу шера тара долаш дагlац, цул уйла е еза хlанз. Чlоаггlа кхом ца беш тед вай воай хьу. Укхаза а уйла е еза. Бахача наха чlоаггlа къувлаш я республика экологи. Вайна хаш кулгалхоша цох фу йоах, бакъда хаьддача нахагара цу хьанъехьа доагlар хьадеха деза.

Сай къамаьл чакхдоалаш са ала безам ба, хетаргахьа, наха дукха ювца шоллагlа моттиг я из, хьалхара моттиг, сога кхаьчача сведенеех нах дукха тlаухар вай Лакхехьарча Совета председатель ва. Халкъо дика а хеташ тlаэц экономика дегlайоалаяра, экологически зенне йоаца промышленни предприятеш, масала, укхаза вай дийца махиллара, болх бе дукха моттигаш а цlена производство а хургйола электронни производствай отрасль санна яр, хьалъяра тlадерзадаь гlулакхаш. Геттара дика да медицински факультет хьайийлла, лораш эш. Вlашагlъийнача предприятеша, кхыча пачхьалкхенашцарча торговлес дуккха дикадар дергда вайна. Иштта планаш йолаш, хетаргахьа, вай кулгалхой шоаш ахабезаргба доазал дехьа лостамаш лаха. Бlубенна хила веза беркате гlулакхаш дара массаза а кийча дола шийна тlехьара халкъ бахьан.

Халид - хьажа: Со бlаьшерал тlехьваьннав, хетаргахьа, со эггара воккхагlвола нохчо ва, укхаза дувцачох, де лерхlачох дуккхадар сона бlаргагургдац, хlаьта а дог гlаддода са. Цу дерригача шерашка дукха къахьадар бlаргадайнад сона, гона дага хиннадац иштта сай цlагlа, вай халкъах волча къонача сага — вай пачхьалкхен кулгалхочун кабинете се вагlаргва, хьаькъалерча, нийсача, вай халкъа езача уйлашка ладувгlаргда аьнна. Бера хана хезадар сона нийсхо я аьнна, бакъда, цунга хьежа вийзар сай йlаьхача хана. Хlанз хьаэттай из, со ираз долаш ва, аз дех шугара массанегара цун хам бар, из лораяр. Хlаман кхом бер дукха веза Аллахlа. Айса яьккхача йlаьхача хана сона дукха бlаргадайнад тlемаш, довнаш, латараш, царех цхьанне а дикадар даьдац сага. Барттайнача цlагlа мара додац ираз. Барт ши-шегlа товш бац. Цlагlа хила деза из барт бергбола хьаькъал. Оаш нийса ях, вайна эггара дукхагlа эшар дезагlдар да вайна воашта юкъе а вай республике дахача дерригача халкъашта юкъе а барт хилар. Са ха яц дага йоацача уйланца цхьа саг хоаставе е барт бетта, бакъда, со гlадваха ва вай халкъах баьнна иштта къона, хьинар дола, уйла еш бола кулгалхой хьахинна хиларах. Е цхьан а е итт а эггара хьаькъал долча наха могаргдац халкъа кулгалде, нагахьа санна цо ше шийна кулгал ца дой, ше бахьан, шийн гlулакхаш бахьан, шийн тlехьенийн кхоане бахьан дола боккха бехктокхам ца кхетабой. Исторе вайна тlаоттаьяча къизача кхела кlалхардаьлар вай халкъ долаш дуса а дусаш, вlаши хьерчаш сискала юххера чlегилг екъаш, воккхагlчо зlамагlчоа новкъостал деш, зlамагlчо воккхагlчунга ладувгlаш хилар бахьан долаш. Укх доккхача дунен тlа вай зlамига халкъ да, войла а кхыча халкъашца а бартеи машареи хилар зунгаташта санна къахьегам безар — из да вай лорадергдар, вай рузкъа алсамдоаккхаргдар, вай дlаьхий дергдар. Хьагl эгlазал, тар ца валар, гlулакха тlара моттиг, материальни рузкъа цхьаннегара шоллагlчо даккха гlертар — массаза а хиннад халкъа бала беш, хийра нах беларгболчох, водолчох лоравала веза, ший халкъа сий лораде деза. Хlанз улицашка дукха хул гlараш, тайп - тайпара дувцаш хоз. Цlогlа детта, ше шийца къувсаш дола халкъ воча новкъа даьннад. Кхоане я мангал, диг, хьастам тохаш йола гон, лаьтта оаха нух бе доаллача халкъа. Дуккхадолчун хьакъехьа кхычарел тlехьадисад вай, тlаккха цу гlаранеи татанеи гаьнагlа хиладеза вай. Дукха lийха газа Макка кхаьчаяц яхаш да вайцига...

Айдамиров Абузар: Иман лохчуча дунен тlа дах вай. Уж процессаш вай халкъа а тlаэттай. Тахан, хетаргахьа, эггара керттера дар да уж процессаш вайцига кlоарг ца ялийтар. Къаман общественни эздел гlоттаде деза вай къамашта юкъе хулача довнашта, нравственни репрессешта юкъа воаш чуозадтарддоацаш. Дерригача общественни низаш: царца вай духовенства а декхарийла я къаьст-къаьста бола а нахи халкъаши вlашагlкъастаргдоаца, хийра даргдоаца никъ лаха. Республика экономически социальнии тоаялара никъ бода со чlоаггlа тешаччогlа халкъа духовность, нравственни лоаттам, общественни институташ меттаоттаяргна гlоллаш. Де дагалаьцар чакхдаллалца халкъий къаман деррига низаш айхха цхьаогlо йолаш хила еза. Вай лерг дилла ладувгlаш хила деза общественни вахара, къамашта юкъерча гlулакхий бетталуча пхьанага. Укхаза хьакъалдолча боккхийча наха нийса йоах къамашта юкъе барт хилар вай эггара езагlйола ганз я...

lаддалрашид - хьажа: Сай дlаьхача вахаре сона дайзад цхьа цхьалха бакъдар: саг къахеташ, къамаьрша, хlама теркал деш хила веза. Барт ца хилар дерригача халкъашта массаза а хиннад бала беш. Хlанз дукха ба вай грамотни бола кагирхой. Цар кхетаде деза шоашта тlехьа боагlаргбола кагирхой бахьан бехктокхаме бола къонахий хинна шоай хьалъовтта безилга. Дуккханей яц тахан бехктокхаме хетара уйла, хlаьта из уйла ца хилча малагlа гlулакхаш дулургда? Гой цхьан юпта бах цхьа ди болаэ цхьан фух-тайпах бола нах, хlаьта къастад духьа ши маьждиг хьалде гlерт. Из гlулакх дий? Халахетар юкъедоларах, алхха ший дега долча товра саг сагах къаста мегаргвий? Тахан дерригача халкъашта хьаеллаеннай йоккхий торонаш. Цунна дола тешал да таханара вай къамаьл а. Гой вайна уллув бола керда, вай кулгалхой вай юкъара гlулакхаш мишта кхоачашдергда, яхаш вайца дагабувлаш ба. Хlанз вай, воаш халкъ хиларах тарра, юхь lаьржа а ца йолийташ воайла а кхыча халкъаца а барта долаш доккхий гlулакхаш де деза, доккха, сийрда вахар кхолла деза...

Яндаров lандарбек: Вайна гуш вайх дlайоалаш латт беркате обычеши традицеши, хlаьта из ца хилийта декхарийла вай да. Аз из дувз эггара хьалха мехка сталинщина йолча хана дуккха бола динеи общественнии деятелаш, халкъацара дикагlбола нах, кlоаргга кхеташ хьаькъал дола, шоай халкъа юхь а эздел а дола нах боабаь хиларца дувзаденна. Вай нравственни гlулакхаш юхаметтаоттадара таханарча дин деятелий лоархlам боккха ба. Шун дешага хьеж халкъ, тешаши раьза хиннеи тlаэц. Из къаман культура йоккха ганз я...

Ахьмад-хьажа: Массанена а хов гlалгlай автономе проблема мел хала къоастаеш я. Чоалхане гlулакхаш айттад гlалгlаштеи хlираштеи юкъе. Укхаза вайна эш къаьстта хоадам, фийлал. Моастагlал, дов эккхийта йиш яц. Нийсхонца, хьаькъалца дош къоастадергдола никъ лаха беза. Оаха кхетам луш болх баьб кагийча нахаца. Царна тахан чlоагlа эш хьаькъале дош, кулгалхой теркам. Гlалгlай халкъа довз, хам а бу из чоалхане проблема нийсхонца къоастаяра тlадерзадаь вай кулгалхоша деча гlулакхий. Маьждигашка, сходашка, вlашагlкхийттача оаха дlадовзийт из проблема алхха маьршача, вlаши кхетаеча уйлашца мара къоастае йиш йоацилга, цlий lа а ухийташ деш долчох цlаккха а беркат даргдац. Дlадахача шоатта дийнахьа хlираша лелхабаьб Берса-Юрта базар тlара гlалгlай, хlаьта кlирандийнахьа гlалгlаша а из даьд Назране базар тlа баьхкача хlираштa. Иштта хила йиш яц. Из дац дош къоастаделга. Цу новкъа долхаш тхо а хlирий а дикачунга кхоачаргдац. Тха дуккхача наха кхетаду из. Оаха цу сахьате совцадир уж унахцlена доаца гlулакхаш. Нах базар тlа а вlаши хьоашалгlа а баха беза. Иштта бахьан хlанз болча гlалгlайн хlирийн даьша хьалаха деза, хьаделла деза вай дай иха доттагlала такаш. Са безам ба новкъост Завгаев цо тха автономи меттаоттаяра дош сихагlа а кхетаме а къоастадара юкъе лоацача даькъа гlалгlай халкъо хам беш хиларах тешаве. Хlаьта республика кулгалхой гlалгlай автономена духьал ба яха цхьадола хабараш цlаьхха арадаьнна хабараш а да, цул совгlа, халкъан кулгалхоштем дикадар аргдоацача наьха спекуляци а я. Оаха тlагlертта кхетама болх бир дуккха дола чоалхане хlамаш кlоарга ца кхетадеча кагийча нахаца, бакъда ала доагlа дуккха дукхагlболча кагийча наха этта хьал нийса кхетаду, тайп-тайпара цlур бехкара кара а болхац. Машар — из сага эггара сийрдагlдола хlама да, из лорабе вай декхарийла а да, хlаьта вож дар дика хьахургда...

Шамсудин - хьажа: Вай вахаре дац, хетаргахьа, адамий хьаькъало къоастадергдоаца декхар, обществе, хетаргахьа, яц наьха бартал тlехйола гармони а. Вай халкъа дукха я вlаши моастагlал долча оагlонашта юкъе машар барахи барт тоабарахи йола притчаш, преданеш. Тахан, хоастам ба Аллахlа, вай цхьаннеца а мостагlал лоаттадац. Хlаа, вай дукха я проблемаш, застоя дуккхача шерашка уж дукха хьаlайнай, уж къоастаяра обществе барт хила беза, дерригача халкъаша цхьана къахьега деза. Вай даьша сий деш хиннад кхыча халкъий, кхыметтел цар городий, лаьттай. Дагадоагlий шоана, Кавказски тlом болча хана, Россе столицах Петербургах «нана Петарбух», оалаш хиннад. Вай массаза а йолаш хьаенай доттагlалеи машареи уйла. Вай хиннай машари барти лорабеш йола дукха общественни институташ: «маслаlат», «машара тоаба», «машара кхел». Уж йицъенна традицеш меттаоттае еза вай. Тхо, дина къона деятелаш чlоагlа гlерт вай кагийча нахага вай цlагlара машар бахьан шоай бола бехктокхам кхетабайта, вай даьйбаьха нравственни нормаш, беркате традицеш гургйолаш уж юхахьажийта.

Тахан шийн вахар хьалде, нравственни гlулакхаш культурно, духовно меттаоттаде вай халкъа исторически йиш йолча хана вай кхетаде а деза, тlаэца а дагlац тайпашта, группировкашта декъалулга, кхыча халкъашцара конфронтацеш, цаl шоллагlчо воавелга. Вай цхьаннена тара хила гlерта дезац. Воай ганзаш алсамъяха а уж камаьрша дерригача адамий духовни жовхьара юкъеяхийта а еза.

Застоя хана шортта рузкъа лочкъадаь дукха нах lилма степенаши званеши а яьха гlулакхаш тlа айттаб, тахан «революционераш» да тхо яхаш lаьдала керте овтта, вайна доал де гlерт, шоай коачал юхаоза еза цар...

Ахматханов Зака: Со тlема ветеран ва. Доттагlалеи новкъосталеи маlан дика дайзад сона эггара халагlча хьале. Тхо, Даймехка Сийлахь - боккхача тlема салтий, цlаккха а декъалацар къамашха. Дерригаш а цхьан къаман дар тхо — вай Даьхен салтий. Къиза хилар вай халкъа сталински режим, из бахьан са бехке бе йиш йий соца цхьана тlом беш хинна эрсий, башкирий, украинций, казахий, мордовций, узбекий, гуржий, кхыча къамий кагий нах? Е цар халкъаш? Тхо дерригаш а цаlаш дар, цудухьа эггара унзарагlвола моастагlа эша а вир. Тахан тхо, ветеранаш гlерт тхоай низ макхоачча, тхоашта мамогга тхоай вахара опыт хьатlакхувча тlехьенга дlакхачийта. Хетачогlа, керттера да деррнгача халкъашца тха долча вошалеи новкъосталеи уйла царга дlакхачийтар. Дуккхача нахаца вlашагlкхите хул со, дуккхача моттигашка нийслу, массанахьа а кхетадеш да тахан вайна къаман а къамашта юкъера а барт эшилга, вlаши дагардар кхетадеш а лоархlаш а хулга. Халкъа хов республика халкъашта а лоалахарча халкъашта а юкъера беркатера гlулакхаш лорадара кулгалхоша боккха болх белга. Халкъо дика могадеш да вай социально-экономически дегlаухача хаьдда деш дола гlулакхаш. Дуккхача боккхийча нахаца къамаьл дича гучадоал грамотни беце а гlулакх цар кlоаргга кхетадеш хилар, бераш санна гlадбаха ба уж медицински факультет хьаеллара, е боахама керда дакъа — электроника хургхилара. Из йоккха тlехьале йолаш гlулакх да, уж гlадбаха ба из бахьан, эзараш болча наха бе болх хург ма бий, доход хург ма йий, бытовой хьалаш тоалург ма дий... Кхы цхьаькха а. Вай гlишлош еш дола халкъ да, тlаккха гlишлош ю индустри дегlайоалае еза: вай яр сомий край я, тlаккха вай продукга, цlий lе а ухийташ деш ци дерригача дунен тlа дlаяйза хургйолаш, укхаза вайна кулгалхоша мадийццара, уж дикагlча тайпара чакхбоахаргболаш хlама де деза; вай яр баьцадаарий республика я, тlаккха уйла е еза из отрасль дегlайоалаяра. Дукха ха йоаццаш новкъост Завгаев тхоца ветеранашца дагавоалаш хилар, республика социально - экономически хьакъехьа дегlайоалаяра дуккха уйлаш йовзийтар. Геттара нийса уйлаш, теркам тlаоза дагадехараш, дика наькъаш белгалдаьхад вай вахара боарам лакхбара. Из деррига кхоачашде а деза, улицашка хьекха цlогlа теркал а ца деш, чlоагlа ховш хила деза халкъо ше бlарчча хьаллоацаш хилар. Унзара гlулакх ма дий: хьалха хиннача кулгалхоша республике бахача нахах 70 процент бараш бетта 30 сом мара ца доагlача кхоачабеш къий бар! Аз цlаьнха а аргда, аргда хlана аьлча шо, кулгалхой са къонгаш а хила мегаргдолаш къона да, чlоаггlа ховш хилалаш шоаш хержар халкъ долга, шоана тlехьалатт халкъ, цхьаннега ца доагlар а леладайтаргдац. Шуга lаьдал деннар халкъ да, улицашка а баьнна цlогlа детташ, лозунгашца шоаш теркалбайта, аралелача наьха оагlонгара шоай даьсса сий даккха гlертараш а боацаш. Шоашта деннача lаьдалца халкъа гlулакхаш де, хlама хьадеш хила деза вай. Хьадувла вахар хьаде вай, лора а де, со начальник волаш хиннавац, бакъда тахан укх кабинете сона сайх эггара воккхагlвола начальник хет, сай халкъа кхела юкъе дакъа лоацаш се волаш санна хет. Иштта дlахо гlо шо...

Кхаь сахьата дlаьхлуш хилар из доккха а чулоацам бола а къамаьл. Нийсагlа хургда, хетаргахьа, нохч-гlалгlай халкъа кхелах йола уйлаш, вай къамани пачхьалкхени кхела еш йола йоакхо яр из аьлча. Из иштта дале а цу къамаьла керттера маlан, керттера уйла яр мехка дуккхача моттигашка къамашта юкъерча гlулакхашка геттара во хlамаш хулача хана, вай — Нохч-Гlалгlайче — цу тайпарча гlараштеи довнаштеи юкъе ца долхаш, царех лоралуш латта дезилга. Цу гlулакха вай я чlоагlа лардай беркате обычеши традицеши, кхыча халкъашцара доттагlали куначествои дезаш хилара вай безам, кхыча регионашка баха вай бlаьш эзараш вежарийи, мехка массе а вузашка дешабагlа эзараш бола студенташ, Советски Эскаре гlулакх деш бола эзараш кагий нах, кхыча халкъашцеи регионашцеи дола исторически, культурни, социально-экономически, политически бувзамаш. Цу вlашагlкхетара уйла еш кхы цхьаькха а кхетаду lа: мел доккха лоархlаме да дукха ха йоацаш а вайна гуш хинна халкъан lаьдалаи юкъе хинна хийра хилара пордув дlаяккхар. Хетаргахьа, lаьдал бе даьлларештеи халкъаи юкъе лаьттача хийрало хьахулийташ хиннад вай таханара халахетараши новкъадараши. Символично да цу вlашагlкхетаро кердача замана, кердача уйлана майоаггlара йола традицеш дlайолаеш хилар. Цар вайна шеко йоаццаш новкъостал дергда цхьана вlашагlкхетара, вай духовно - нравственни а социально - экономически а меттаоттара, чоалхане декхараш кхоачашдара.

— Алхха халкъаца оагlув лувцаш, цун хьаькъалца дусташ, цунна эшараши дагадоахкараши кхетадеш, цунна юкъе долаш мара могаргдац вайна воашта хьалхашка вай увттадеш дола доккхий а хала а декхараш кхоачашде. Таханарча къамаьло, коллективашка, юрташка, общественни моттигашка дуккхаза вlашагlкхийттача даьча къамаьлаша со тешаву: къамашта юкъера гlулакхаш lимерза хилча мара вайна хlама хьадулург ца хиларах, дlахьалхашка дохалургдоацаш хиларах. Со гlадваха ва ер къамаьл вай хиларах. Иштача беркатеча вlашагlкхетараша цlаьхка а цlаьхка а тешаду вай нийса лостам лаьца хиларах, бlуболийт, творчески хьинар айду, — аьлар хьашашцара ше къасташ Д. Г. Завгаева.

АХАРХОЙ ГlУЛАКХАШ

Сунженски района «Победа» колхоза кхашка болх беча тракторни бригада бригадир бlаргавайр сона зlамигача, готтача конторка чу дуккхача каьхаташка хьежаш воаллаш. Ший бе боаллача къоаламца белгалйора цо шийна эггара лоархlаме йола цифраш.

Дукха хlама ха деза хlанз кулгалхочоа. Цунна йовза еза бухгалтерски учет, экономически, агрономически знанеш йолаш, техниках кхеташ хила веза. Цу массарел а тlех да из нахаца болх бе ховш, царна эшараши дагадоахкараши довзаш хилар. Шийга хьакхаьча гlулакх бахьан воагlаш хила а веза.

Колхоза механизаторашеи кулгалхошеи дувцачогlа уж долла хlамаш довзаш ва Федюнин.

Хlаьта иштта волча кулгалхочоа болх булургба коллективаца, барт хургба, толам боаккхаргба.

Бригаде я бархl комбайн, царех дукхагlъяраш шоай гарантийни ха яьккха яьнай.

Июль бутт юкъе кхаьчача хана 1230 гектара тlара ялат чуийца даьккхар, вешта аьлча шин кlирагlа чуийцар. Хlаьта лоалахарча шоллагlча бригаде болх беш яр итт комбайн.

Колхоза правленегара Федюнина дийхадар кхы а шийна комбайнаш я, аьнна. Из теркалдинзар.

Бригадир гlертар йийкхаенача хlара хана мамогга дукхагlа комбайнерашка болх байта. Хlаьта цар-м иштта а бора болх. Масала, комбайнера Попов Евгене 150 гектара тlара хьекха, паркхаш деш lодиллар гурахьа дийна ялат. Хlаьта Дынник Николайс — 155 гектара тlа. Федюнин Александра 760 тонн ялат аьрдар, Нырозов Анатоле — 650 тонн.

Вокх комбайнераша хьокхар а аьрдар а цкъара долаш болх бир. Машняков Валере 700 тонн ялат аьрдар. Пузин Николайга кхаьчар тишъенна комбайн. Цо а 550 тонн ялат аьрдар. Белгалдаккха деза, из профессиональни механизатор ца хилар, из автотранспортни предприяте шофер хилар. Бакъда цо хlара шера ше лехка машин а йите, штурвала ко лоац.

Лакхехьа мел дийца ялат цхьоалагlча бригаде чуийца да. Кхы тlа чуэца безаш ба кен.

Хlанз бригада комбайнераша болх бу лоалахарча «Восход» колхоза ялат чуэцаш. Цига чуэца деза дукха ялат. Из кха чlоагlа оасар даьнна да. Иштта йисте баланза кен а ба. Укхаза цlена болх баьбац агрономически службас.

Хlаьта «Победа» колхоза кхаш дика хьежа дар: лаьтта дика кийчдаьдар, хан-ханнахьа доагlаш дола гlулакх дора. Комбайнаш шоай ханнахьа а дика а кийчъяр. Цудухьа ялат дика а хьийкъар: гектара тlара юккъера лаьрхlа 32,4 центнер яьлар. Хlаьта кlа кхы а дукхагlа — 35,5 центнер.

Комбайн кхай тlара арайоалаше а кхай тlа нух доаккхилга оамал а хинна дlаэтта механизаторий гlулакх да.

Хlанзле а аханел дукхагlдола ча аргlаш даь дlаоттадаьд, хlаьта цох дикагlдар — ялата ча деррига а вlашкатехад.

Хьекха а хьекха, майоаггlара йокъа а яь, аргlаш деш, вlашкатехай 300 гектара тlара йол.

Ча вlашкатохаш догцlена болх беш ба механизатораш Шелупцов Леонид, Жуков Анатолий, Абдулаев Мурат, Рожков Анатолий.

Бригадиро чlоагlа хоастабеш ба новкъостала баьхка дешархой. Шоай аханара каникулаш йолча хана колхоза новкъостал ду цар. Уж ба Шеховцов Андрей, Михайлов Саша, Бугаев Андрей, Хлопотов Витя.

Керда даьча оахамо lаьрждаьд кха. Культура дlаера лаьтта кийчдеш ва Салянников Владимир, Жуков Анатолий, вежарий Абдулаевгlар Лечеи Мурати.

Хlаьта бригадира дагалатт чуэца еза хьажкlаши генараши. Цо иштта уйла ю хьатlадоагlача шера а.

Э. ТОЛМАЧЕВ.

ЛЕРХIАЧУНГА—ЦХЬАН МУГIАРЕ

1990-гIча шера 1-ча ахшера Къулбаседа-Кавказа автономни республикай социально-экономически дегIаахар

Къулбаседа - Кавказа автономни республикашка дуккха гIулакхаш дир социальни кердадалара, структурни хувцадалара, экономика финансови чIоагIъллара хьакъахьа. Халкъа эша товараш кхоллар дикка хьалхаюовлача темпашца дIадихьар. ДукхагIа хилар маьхах ду гIулакхаши розничи товарооборотти. Боахам лелабара керда торонаш караерзайир.

Цхьабакъда, халкъа боахамий доакъой тешаме болх вIаштIехьабаккха карахдалланзар. Продукце поставкех йола договорни обязательстваш кхсачашъе карахдаланзар промышленностана а. Соцкультбыта объекташи нах чубаха цIеноши хьалдара шера йола план а тIехьаюс, кхоачаш ца еш. Къахьегама овсарлел тIехдаьннад къахьегамах лушдар а. Дуккхача коллективашка боагIача боараме яц производственнии къахьегамеи дисциплина.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Черсий - Балкхарой чени Къулбаседа ХIирийчени Нохч - ГIалгIайчени АССР-ий промышленносте производства объем тIаккхетара темпаш, соахка цу хана хинначунга диллача, ледара я — 0,1 процентагара 1,0 процентага кхаччалца. Промышленни продукци тIакхетар деррига а къахьегама производительность бахьан долаш хиннад.

ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача, Дагестански АССР-а предприятеша производства объеми къахьегама овсарлеи — 1,7 % лохъялтай.

Республикай индустрие «Б» группа продукци дукхагIа яккхар дикка дIахо дихьар. Цо торо хилийтар массанена эшаш йола цхьайола изделеш дукхагIа арахеца. Ерригача автономни республикаша кхоачашдаьд халкъа эшаш дола товараш арахецара планови декхараш.

Цунца цхьана, наха шерра дIайю предметаш арахецара темпаш сихъяр вIаштIехьадаьннад производства средстваш кхоллар халла мара дегIадоагIаш ца хилар бахьан долаш, шерра дIайдеча предметашта мах тIакхетар бахьан долаш.

Продукце цхьадола тайпаш арахецар, дIадахача шера цу ханага хинначунга диллача, предприятешка тIайцача планел кIезигагIа хилар республикашка. Нохч-ГIалгIайчене декхараш кхоачашдаьдац, производство лох а яьй, фенол, полиэтилен, нефтеаппаратура, АПКана лаьрхIа технологически оборудовани. ейгача промышленноста цхьадола товараш арахецача.

1990-ча шера 1-ча ах шера Къулбаседа - Кавказа промышленноста балха Iоткъам бир социально - экономически хьал ирдаларо, дуккха нах балха ара ца баларо, балха ха яйна хиларо, производственнии къахьегамеи договорни дисциплина телха хиларо, смежникай балха срываш хиларо.

1990-ча шера 1-ча ах шера промышленноста балха керттера хьоккхамаш (проценташка)

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балхарой АССР	Дагестански АССР
Потребителашцара договораш кулге а лувцаш, Паччахьалкхен заказашка гIолла а духхьаларча бувзамашка гIолла а продукце план кхоачашъелга	98,1	98,0	99,4	99,5
ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача йола тIакхетара темпаш:	100,1	100,4	101,0	98,3
продукце объем (гIулакхаш, балхаш)	101,7	103,1	104,2	98,3
къахьегама овсарле Халкъа эша товараш кхоллара план кхоачашъяр	101,4	102,6	106,6	102,8
Царна юкъе продовольственни доацараш	98,8	102,6	109,4	104,1
1989-гIча шера 1-гIа ах шерага диллача халкъа эша товараш кхоллара темпаш тIакхетар	110,1	106,4	102,4	118,1
Царна юкъе продовольственни доацараш	106,4	106,3	111,1	119,8
Договорни декхараш кхоачашдаь йоацача предприятей дукхал	21	27	11	20

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКС

Вежаралларча республикай кхашка цIаккха а ца хиннача тайпара ка болча ялатий бIаьхий хьувкъам кхебаьб.

Ялатлеладархой декхар да цхьа фнйг ца боабеш из хьувкъам чуэцар.

Иштта, Нохч - ГIалгIай АССР-е хIара гектара тIара, укх шера 23 нюле кхоачаш, 28,1 центнер ялат гулдаьд. ХIаьта 1989-гIча шера хIара гектара тIара гулдаьр 21,2 центнер мара дацар.

Хьайбай боахаме гIулакхаш вогIа да. Ерригача республикашка лохъеннай дулхи шурен даккхара темпаш. Бахархой дулхай шурийн кхачанца Iалашбара новкъарло ю цу гIулакхо.

Колхозашкен совхозашкен боахамий юккъарча предприятешкен хьайбай продукци яккхар (проценташка):

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балхарой АССР	Дагестански АССР
ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача дулх даккхар	99	87	93	97
ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача Шура яккхар	89	98	99	93
ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача фуъаш гулдар	123	[illegible]	[illegible]	97

Ерригача республикашка лохъеннай шурийна леладеча Iулий продуктивность. Фуъаш деча котамий продуктивность лохъеннай Къулбаседа-ХIирий, Черсий - Балкхарой, Дагестански АССР-ашка.

Эггара лакхагIа шура яккхара хьоккхамаш Черсий-Балхаройчене да — 1561 кг.

ХIаьта, эггара лохагIа хьоккхамаш — Дагестански АССР-а боахамашка: 991 кг. (Нохч - ГIалгIайчене — 1104 кг.).

1990-гIча шера, январь — июнь, хьайбай продукце заготовках дола декхар кхоачашдар (проценташка).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балхарой АССР	Дагестански АССР
Хьайбаши оалхазараши				
Шура	107	96	110	101
Фуъаш	88	95	102	92
Тха	70	102	90	98
ДIадахача шера цу хана	137	44	72	35
хьайбаши оалхазараши	98	84	93	97
шура	89	98	99	93
фуаш	125	96	75	101
тха	96	109	89	110

КАПИТАЛЬНИ ГIИШЛОШЪЯР

Капитальни гIишлошъеча хьакъехьа ерригача автономни республикашка, ер ма дий аьнна, лоадам бола хувцамаш хиланзар. 1990-гIча шера хьахийца средстваш 40 процент мара караерзальяц, хIаьта, Къулбаседа - ХIирийчене — 29 процент. ГIишлонмонтажни балхий планаш кхоачашъеча дикка тIехьайисай подрядни гIишлон-монтажни организацеш а.

ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача, кхоачашдаьдоацача подрядни балхий объем лохъеннай. Из бахьан долаш 1990-гIча шерай: 2-гIа ах шера ерригача республикашка караерзаьйкерттера фондий шерарча объема 70-нел совгIа процент. Социальни сферера объекташ хьалъяра шера планаш во кхоачашъю.

ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача нах чубаха гIишлош хьалъяра темпаш лохъеннай Черсий-Балкхарой, Къулбаседа - ХIирий, Дагестански АССР-ашка.

ГIишлон планови декхараш 1-гIча ах шера кхоачаш дар укх хьоккхамашца белгаладувл. (проценташка).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Керттера фондаш караерзаяра шера план кхоачашъяр	17	34	18	22
цун юкъе:				
Производственни хьакъехьа	19	38	20	24
Капитальни вложений шера лимит караерзаяр	31	29	35	36
Цун юкъе:				
гIишлон - монтажни балхий	23	28	33	37
Нах чубаха гIишлош ярах йолча капиталовложеней шера лимит караерзаяр	17	31	20	31
Нах чубахача гIишлой юкъара площадь караерзаяра шера план кхоачашъяр	15	33	21	37

РОЗНИЧНИ ТОВАРООБОРОТИ МАЬХАХ ДУ ГIУЛАКХАШИ

Халкъа эшаш дола товараш кхоллар айдалар бахьан долаш, кооперативнии индивидуальнии къахьегам дийнбалар бахьан долаш, импортни товараш дукхагIа чуозар бахьан долаш торо хилар розничи товарооборота объем, 1989-гIча шера 1-гIа ах шера хинначунга диллача, айе Къулбаседа Кавказа ерригача автономни республикашка. Эггара лакхагIа йола темпаш Нохч - ГIалгIайчене я — 124 процент, цун юкъе потребительски кооперацемах беча организацешка — 126 процент.

Шерделар чкъаьрийн чкъаьрий консерваши йохкар, генарий даьтта, барзкъа, трикотажни хIамаш, тIоарска кога гIирс дуккхагIа дIакхаьчар бахархошка.

Лохе доаладу розничи товарооборот шеръяларах, общественни питани юкъе а лоацаш, укх шера 1-гIа ах шера хьоккхамаш, дIадахача шера цу хана хинначунца нийс а деш (проценташка).

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
ДIадахача шера цу хана хинначунга диллача йола дегIаахара темп	124	119	115	119

Тоалуш дац кхачан рынкера чоалхане хьал, кIезигагIа дохк дулхни оалхазараши, колбасни изделеш, нахча, баьцадаараш.

Къулбаседа Кавказа автономни республикай промышленни предприятеша халкъа эшаш дола товараш кхоллара темпаш зелургйолаш сихъьяц. Цу товарашта юкъе я: мебель, плащаш, курткаш, тIоарска, кога гIирс, берашта боккхийча нахан лаьрхIа йола хлопчато - бумажни кIадах тийга колготкаш, тIехьарча трикотажа изделеш, иштта кхыдар.

Ерригача республикай бахархошта чIоагIа эшаш да тайп-тайпара маьхах деш дола бытовой гIулакхаш. Духхьал цхьа Дагестански АССР мара яц цу гIулакхех йола хьалхарча ах шера план кхоачаш ца еш. Бахархошта эшачул 1,8 миллион сома кIезигагIа даьд маьхах дола гIулакхаш цу республике.

Цхьабакъда, кхыча республикашка а кхоачашъяьяц цхьацца долча бытовой гIулакхех йола план. Дукха заказаш дус кхоачаш ца деш, запасной оатхалаш оборудовани, эшаш йола материалаш ца хилар бахьан долаш.

Бахархошта маьхах дола гIулакхаш дара объем совъяккха торо хургья, царга производства отходаш, конденционни йоаца материалаш, изделеш дIайохке.

Бахархошта маьхах дола гIулакхаш дара реализаци 1990-гIча шера 1-гIа ах шера.

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Деррига а маьхах даь гIулакхаш — млн. сомаш	67,9	86	58,8	81,6
1989-гIча шера цу хана хинначунга диллача йола дегIадара темп	107	110	104	106

СТАТИСТИКА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ УПРАВЛЕНИ

1941—1945 ШЕРАШКА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР РАЙГОРВОЕНКОМАТАШКА ТIАХЬИЙХА ДАЙМЕХКА СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ТIЕМА ШЕРАШКА ТIОМ БЕШ А ГОСПИТАЛАШКА ЧОВНЕХ А БАЙНА, ДЕДОАЦАШ БАЙНА БIУХОЙ

КАРТОЧКА-ПАМЯТЬ

военнослужащего, погибшего в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.

Фамилия .... Имя .... Отчество ....

Дата, год и место рождения «.........».................................19 г.

....

Национальность ....

Место работы, кем работал ....

....

Время призыва в армию, каким военкоматом «.........».................19 г.

....

Наименование воинской части, в которой служил ....

....

Воинское звание ....

Партийность ....

Правительственные награды ....

....

....

Время и причина выбытия «.........».....................................19 г.

....

Место захоронения ....

Сведения о родственниках, адреса местожительства

....

....

Основания для заполнения карточки ....

....

СПИСКАШ ТIА ТОЪАШ ДОАЦА, ШОАШТА ХОВШ ДОЛА ДАННЕШ АНКЕТА ТIА IОТIА А ЯЗДИЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ ВОЕНКОМАТА ЦIЕРАГIА ДIАДАХЬИИТА

(4-гIа августе арадаьннача «Сердало» тIара дIахододар).

Зотов Павел Николаевич, Шелковской райвоенкомате тIахьийхав гIулакх деш хиннав, п/п 41158 «Д», лейтенант, дIавеллав, 1943 шера, 3 августе, Белгородски област, Яковлевски района, Томаровка юрта.

Колесников Георгий Пафирьевич, Шелковской райвоенкомате тIахьийхав, гIулакх деш хиннав, 88 п/п, часть 122 яхача, салте, дIавеллав 1942 шера, 16 августе, Краснодарски края, Апшеронски района, Хадниженски яхача станице.

Каплунов Дмитрий Михайлович, ваьв 1910 шера, Шелковской райвоенкомате тIахьийхав, гIулакх даьд в/ч п/п 43781, салте. ДIавеллав 1944 шера, 19 январе, Псковски областа, Великолукски района, Борски юрта.

Косов Алексей Иванович, Шелковской райвоенкомате тIахьийхав, гIулакх даьд п/п 48527, салте. ДIавеллав, Николаевски областа, Жовтневски областа, Пересадовски юрта.

Кубенев Ермак Иванович, ваьв 1920 шера, Шелковской райвоенкомато тIахьийхав, дIавеллав 1944 шера, 29 апреле, Ивано-Франковски обл., Коломнийски района, Богородичи юрта. Да. Кубенев Иван Петрович вах ЧИАССР, сесаг Кубенева Д. И., г. Баку ях.

Левкин Василий Иванович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, зIамагIа вола сержант, дIавеллав 1944 шера 24 декабре Латв. ССР-е Тукумски района, Кундзина яхача юрта. Гаргар нах: нана Левкина Пелагея Петровна яха Червленная станице.

Любов Василий Яковлевич, ваьв 1990 шера тIахьийхав, Шелковской райвоенкомате, салте, дIавеллав 1944 шера, 29 июне, г. Смоленске.

Лютов Александр Васильевич, тIахьийхав, Шелковской райвоенкомато, салте, дIавеллав, 1944 шера 12 апреле, Тернопольски областа, Бучаг яхахча юрта.

Мамаев Александр Николаевич, ваьв 1912 шера, тIахьийхав Шелковской райвоенкомате, гIулакх даьд 202 гв. стр. полк, гв. воаккхагIа вола лейтенант, дIавеллав 1944 шера 29 январе, Винницки областа, Липовецки района, Скитка яхача юрта. Гаргара нах: сесаг Мамаева Устина Евсеевна, ях Шелковской района, Червленная яхача станице.

Манькин Иван Акимович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, воккхагIа вола сержант, дIавеллав 1944 шера 27 сентябре, Валкски района, Валка яхача юрта. Гаргара нах: сесаг Манькина М. К. ях Червленная яхача станице.

Месяцев Семен Васильевич, тIахьийхав Шелковской райвоенкомате, гIулакх даьд п/п 59337, салте, дIавеллав 1944 шера, 20 марта, Николаевски областа, Жовтневски района, Бармашова юрта. Гаргар нах: сесаг Месяцева Ксения Паромоновна ях Шелковской района, Червленная яхача станице.

Мухин Александр Васильевич, ваьв 1921 шера, тIахьийхав Шелковской района, гIулакх даьд п/я 172, салте, дIавеллав Николаевски областа, Первомайск яхача городе.

Новиков Григорий Федорович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 3916, салте, дIавеллав 1944 шера 24 апреле. Гомельски областа, Жлобински района, Антоновка яхача юрта.

Павлов Иван Гордеевич, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, гIулакх даьд, 79 танк. бригаде, воккхагIа вола сержант. дIавеллав 1945 шера, 20 феврале, Латвийски ССР-а, Лиепайски района, Прекульское яхача юрта. Гаргара нах: Павлова Агафья Ивановна, ях Шелковской района, Каргалинская яхача станице.

Павликов Василий Семенович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, гIулакх даьд 09271 в/ч, салте, дIавеллав 1944 шера, 2 мая, Ивано-Франковски областа, Коломыйски района, Товмачек яхача юрта.

Петров Василий Маркиянович, ваьв 1909 шера, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера 30 июле Литовски ССР, Кайшядорски районе, Гаргара нах: нана Петрова Степанида Ивановна, ях Шелковской района, Староглад-ковская яхача станице.

Фетисов Афанасий Никифорович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, гIулакх даьд сп 604, салте, дIавеллав 1944 шера, 25 августе.

Штапов Сергей Петрович, ваьв 1921 шера, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, гварде салте, дIавеллав 1942 шера, 7 августа, Смоленски областа, Гагарински района, Карманово яхача поселке Гаргара нах: да Штапов Петр Иванович вах, Шелковской района, Шелковская яхача станице.

Якубов Георгий Давидович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, ЗIамагIавола сержант, дIавеллав 1943 шера, 24 июле Белгородски обл., Яковлевски района, Дмитриевка яхача юрта.

Камышин Павел Ефимович, тIахьийхав Шелковской райвоенкомато, гIулакх даьд 8 гв. танк полке, салте, дIавеллав 1942 шера, 5 декабре Волгоградски областа, Суровикински районе.

Авхалов Лечи Авхалович, тIахьийхав Урус - Мартановски райвоенкомато, гварде салте, дIавеллав 1943 шера, 23 феврале, Смоленски областа, Гагарински яхача городе.

Быковский Дмитрий Иванович, тIахьийхав Урус-Мартановски райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1944 шера, 13 марта, Николаевски области, Старорусски района, Лиманца яхача юрта. Гаргар нах: сесаг Быковская Ф. С.

Глущенко Иван Прокофьевич, тIахьийхав Урус-Мартановски райвоенкомато, салте, дIавеллав, Новгородски областа, Старорусски района, Черенчица яхача юрта.

Дьяков Петр Филиппович, тIахьийхав Урус - Мартановски райвоенкомато, гIулакх даьд Очемчирски РВК, зIамагIа вола сержант, дIавеллав 1943 шера, 17 июле, Краснодарски края, Абински района, Абинская яхача станице.

Казимиров Михаил Матвеевич, тIахьийхав Урус-Мартановски райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 23707 воккхагIа вола сержант, дIавеллав 1943 шера, 17 январе, Краснодарски крае, Абински района, Эривански яхача поселке. Гаргара нах: сесаг Казимирова Мария Харитоновна.

Лацильников Кирилл Ефимович, тIахьийхав Урус-Мартановски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера 19 августе, Тернопольски областа, Козовски района, пчт. Козова.

Мадельский Александр Ильич, Урус-Мартановски райвоенкомато, тIахьийхав, гIулакх деш хиннав Апанасенковски РВК, салте, дIавеллав 1944 шера, 23 августе, МССР Фалештски района, Токсобена яхача юрта.

Останов Григорий Илларионович, ваьв 1914 шера, Урус - Мартановски райвоенкомато тIахьийхав, салте, дIавеллав 1943 шера, 18 августе, Смоленски областа, Ярцевски района, Петрово яхача юрта. (бр. мог № 3).

Папашкин Владимир Викторович, ваьв 1906 шера, тIахьийхав Урус - Мартановски райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1944 шера, 16 ноябре, дIавеллав 1944 шера, Львовски сбласта, Нестеровски района, Рава-Русская яхача городе. (бр. мог. № 1).

Севернинов Федор Мартынович, тIахьийхав Урус-Мартановски райвоенкомато, гв. салте, дIавеллав 1944 шера, 10 феврале, Днепропетровски областа, Никопольски района, Чкалово яхача юрта

Умаев Манса, тIахьийхав Урус - Мартановски райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 49994, салте, дIавеллав Смоленски областа, Ярцевски района, Петрово яхача юрта (бр. мог. № 3).

Ярцев Андрей Алексеевич, ваьв 1926 шера, Урус-Мартановски райвоенкомато тIахьийхав, салте, дIавеллав 1943 шера, 5 июле, Краснодарски края, Новороссийск яхача городе. Гаргар нах: нана, Ярцева Анна Ивановна.

Тарапутин Николай Иванович ваьв, 1925 шера, Ачхой-Мартановски райвоенкомато тIахьийхав, гIулакх даьд, Москва 160 2 Домнко, салте, дIавеллав Ивано - Франковски областа, Печенеженски района, Вербит яхача юрта.

Орешкин Михаил Степанович, тIахьийхав Ленински военкомато, гулакх даьд 196 таж. гауб. арт. бригаде, салте, дIавеллав 1945 шера, 8 январе, Латвийски ССР, Лиепайски района, Прекульски теIмахой кашмашка.

Пирогов Николай Васильевич, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, лейтенант, дIавеллав 1944 шера, 19 апрела, Тернопольски областа, Коозвски района, ст. Козлова.

Попов Тимофей Никитович, ваьв 1909 шера, тIахьийхав, Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 313 гв. стрелкови полке, салте, дIавеллав 1945 шера, 22 июле г. Баку, Ленински района, Сабунги яхача поселке.

Проскурин Василий Георгиевич, ваьв 1917 шера, тIахьнхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера, 25 августе, Белгородски областа, Ракитянски района, Вязовое яхача юрта.

Равчев Василий Николаевич, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера, 10 июле.

Ракшин Николай Петрович, г. Грозне ваьв, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, дIавеллав 1941 шера, 22 декабре, Донецки областа, Дебальцевски района, Дебольцова яхача городе.

Рассказов Николай Сергеевич, г. Грозне ваьв, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1942 шера, 4 январе Тульски областа, Одоевски района, Одоева юрта вежарала каша.

Ремезов Василий Платонович, 1911 шера тIахьийхав Ленински райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1942 шера, мае. Сесаг: Ремезова Надежда Тимофеевна Краснодарски края, Белореченски района, Белореческая станице ях.

Савин Дмитрий Дмитриевич, ваьв 1916 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1941 шера 2 сентябре.

Савин Александр Михайлович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 1339 стр. полк салте, дIавеллав 1943 шера 10 марта Краснодарски края, Новороссийск городе, цем. заводе.

Савочкин Семен Моисеевич, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд в/ч 13271, воаккхагIа вола сержант, дIавеллав 1943 шера 13 сентябре, Краснодарски крае, Новосибирски района, Меододиевск яхача городерча каша.

Скляров Николай Константинович, ваьв 1922 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера, 20 январе, Краснодарски края, Горячий Ключ яхача городе, Саратовски станци. Йиша: Сенчикова М. К., г. Грозне, Лермонтова улицагIа № 20, ях.

Сомов Иван Иванович, ваьв 1918 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, санитар, дIавеллав 1942 шера, 28 январе, Смоленски областа, Гагарински района, Гагарина городе. Нана: Сомова С. Т., г. Грозне, Казански улицагIа, 39 ях.

Клинцов Павел Фадеевич, ваьв 1905 шера Николаевски областа, Константиновка яхача юрта, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1941 шера, декабре. Сесаг: Клинцова, г. Грозне ях.

Стрелков Яков Федорович, г. Грозне ваьв, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 434 стр. полк, салте, дIавеллав 1943 шера, 20 феврале, Краснодарски крае, Ново - Титаровски станице. Сесаг: Стрелкова А. В., г. Грозне ях.

Седош Степан Захарович, ваьв 1921 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, стр. пол, ефрейтор, дIавеллав 1943 шера, 16 июле, Белгородски областа, Иванянски района, Березка яхача юрта.

Козлов Георгий Константинович, тIахьийхав Ленински вонкомато, сержант, дIавеллав 1943 шера 14 сентябре, Донецки области, Волновский района, Алексеевка яхача юрта.

Ком Шендер Хайпович, ваьв 1924 шера, Гомельски области, Речица яхача городе, тIахьийхав Ленински военкомато, гIулакх даьд 306 гв. сп. 109 стр. дивизе, гварди лейтенант, дIавеллав 1943 шера, 26 декабре, Херсонски области, Горностаевски района, Маринское яхача юрта. Гаргах нах: Белкина Стыся Прохоровна, ях Свердловск яха городе, ул. Вайнера, 7/23, кв. 9.

Кондухов Григорий Михайлович, тIахьийхав Ленински военкомато, старшина, дIавеллав, 1944 шера 22 сентябре. Латвийски ССР, Мадонски района, Эральски яха вежаралла каша. Сесаг: Кмоева Надежда Ермолаевна.

Котов Семен Гаврилович, тIахьийхав Ленински военкомато, гIулакх даьд п/п 562556-В, гварди ефрейтор, дIавеллав 1943 шера, 8 сентябре, Брянски области, Навлински района, Кмоковники яхача юрта. Да: Котов Гаврил Андреевич, вах г. Грозне, ул. Ленина, 141.

Красников Иван Петрович, ваьв 1911 шера, тIахьийхав Ленински военкомато, гIулакх даьд 1032 ап. 107 СД., капитан, дIавеллав 1943 шера, 6 феврале, Белгородски области, Старооскольски района, Архангельское яхача юрта. Сесаг: Красникова В. П., ях г. Грозне, 5-гIа жилстроительство, кл. 5, кв. 34.

(ДIахододар хургда).

Дагадовла вай

Метта тешаме тIехьале

Дукха хIамаш дагадохийташ дош да ЧИГУ доцента, НГIАССР-а Iилман заслуженни болхлочо Дахкильгов ИбрахIима «ГIалгIай йоазон халонаш» яхача «Сердало» тIа кепатехача шийн статья тIа айдаьр. Вай мо гIелал ловш, бала озаш хьадоагIа вай йоазув а, ше хьахколла доладелчахьа. Историе тIеххьарча шин-кхо бIаь шерагара хьадоладелчахьа дIахьа кхувсаш, тайп-тайпара Iоткъамаш деш, хоарцонаш лелаеш хьадоагIа вай къам. Иштта кагбеш, тIаккха цул тIехьагIа харцахь - бакъахь юхахетташ хьабоагIа вай йоазон мотт. Багах бувцар а бисабац вай эх мара. Из а ларттIа дIаязбе торо яц тахан а. Бокъонца гIалгIай метта оаз чулоацаргйола алапаш лехаш дукха къахьийгад хьалха дIаяхача заманчухь эрсий къамах а вай къамах а болча Iилманхоша. (Устлар, Эльдерханов, Мальсагов, кхыбараш).

Массехказа хийцай, массехказа эргаьккхай вай метта графика! Мел лехьадаьд кхыча метташта юкъера алапаш, мел юкъе нийзай бIарчача кхыча меттай графикаш.

ИбрахIима яххача тайпара, цхьа ха хиннай вай мотт гуржий алапашца дIаязбеш (иштта из бита хиннабаларе — доаккха баркал а дар историна). ТIаккха Iарбий алапашца язбеш хиннаб (цигта из сапийтабаларе а хургдар вай тIехьенна доккха совгIат). ТIаккха вай мотт дIаязбе болабеннаб цIенача латински алапашца. Аз дехарца, Москверча архивера дайта («ГIалгIай абат» улл сона хьалхашка.

Цул тIехьагIа дайта шоллагIдар а улл. Цу тIа вIалла латински алап да... хIанзардараш санна шолхадаьха эрсий алапаш мара. Цу алфавита кIалагIолла яздаьд: гIалгашкахьа 1923 шу хьатIакхаччалца Iарбий графикаца даьд йоазув. Сога хьаттача, аз шаккхе а кулг айдергдар цуна тIехьа. ХIана?

Доашхаргда аз сайна хетар. Паччахьа (царски) ханашка бусалба динца къовсам лоаттабеча хана а бокъолуш хиннай вайнаха шоай йоазон мотт Iарбий алапашца лелабе. Бакъда, тIехьагIо цу алапаша вайнах бусалба дингахьа дIаозара кхерам бессаб чиновникий кер чу. Цул тIехьагIа доладенна киловзал да хIанз а вай метта графикаца леладер. Алапаш хайнадар аьнна вайнаха Iарбий мотт ховргда аьнна, хийттад-хьогI цу атеисташта. ХIанз аз яздаьча мугIарашта кепа техар эрсий йоI-линотипистка я. Алапаш а эрсий ма дий. Бакъда, аз яздаьча цхьан деша маIан хац цун, текст, предложенеш Iоеша хой а. Иштта да Iарбий алапашцара гIулакх а. Цу алапашца аз сай меттала яздаьр сона дика ховргда, бакъда, из Iодийшача Iарбечоа ховргдац цу тIа фу йоах. Цудухьа, цу алапаша вайнах бусалба дин юкъе озар кхера атеисташидеологаш кхера-эга безаш бац. Бусалба ди Iомабе безам болчо Iома а баьб, мелла цу гIулакха баргалаш йийттаяр аьнна, юха ца воалаш Iомабеш хьа а боагIа. Вешта бусалба ди-м моллагIча латински а эрсий а — хьаштдолча алапашца Iомабе йиш йолаш ма бий — цу метта маIан хайчахьа. Алапашзнакаш яц кхыбола мотт хьона Iомабеш.

Лоацца аьлча, Iарбий алапаша «Кавказера» къамаш «бусалба малхбоалено» дIачуозара кхерабезаш хиннабац цу ханара чиновникашпросвещенцаш. Цу деша-м кIоаргвала а мича веза. Гуржий алапашца шоай меттел йоазув деча хана — гуржий мотт ховш хиннаб гIалгIашта? Хиннабац. Iома-м баьб цар из, хIанз вай эрсий бар мо. ГIалгIаша-м хIанз а Iомабу, кхыдолча къамий метташ санна Iарбий мотт — деша багIараша — школай факультативашка, институташка (дагадехадолаш аргда аз — са сай зIамагIа вола воша тIехдика дийша Москве Iарбий меттала институт а яьккха шин шера Анголе а а хинна цIавенав). Ши-шийла из мотт Iомабеш а дукха ба.

Лоацца аьлча, бусалба дешар а Iилман дешар а Iомаде мегаргдолаш алапаш да вай дувцараш. ХIаьта алфавитаца хилча бакъахьа дар уж, яхаш цхьабараша дувцачаца латински алапел дукхагIа вайна юкъе даьржа а да Iарбийдараш. Масала, чурташ тIа а цу алапашца ма язйой вай байнарий тайпан а ший а цIераш.

Цудухьа вай алфавит 1923 шерага кхаччалца ше хиннача тайпара Iарбий метта йоазон графика ларда тIа дитача нийсагIа хетар. ЦутIа Iарабски малхбоале а кхыдола мехкаш-регионаш, континенташ санна М. С. Горбачева сийленца, цун хьалхаленца вайгахьа хьа ма йийрзайий тахан. Iарбашта новкъа хургда аьнна хетац сона шоай алапаш вай воай абата юкъе хьой.

Тешшаме тIехьале йолаш никъ хет сона цох. ЦутIа е латински а е эрсий а меттай графика юкъе дац мерех, лакаш чура, кер чура йоагIа Iимад а тIехь вай метта оаз хьакхайкае низ бола алапаш. Iарбийчарна юкъе да. ЛадувгIа оаша Iарбий меттала текст ешача Iалама сагага!

Сона бакъахьа хетар, вай алфавита дош къоастадеча комиссе цу гIулакха теркам тIабахийтача.

«Машинкаш бахьан сецаде мегаргдац алфавита гIулакх, — йоах ИбрахIама. — Метта аттагIдар лахар да керттерадар».

Нийса йоах. Айса бувца никъ атта а ба, хIаьта таханкхоана яхар мо чакхбаргба, аьнна хеташ дувцац аз сайна дагардар. Шераш а бIарчча юкъ а эш цу деша. Бакъда, цу ларда тIа баьккхача кхы дагабалла ца безача абата чу бужаргбар аьнна-м хет сона вай йоазон мотт. Латински графика тIа боаккхачул иттаза цу тIа баьккхача пайданегIа а ба. Сона иштта хет.

Нагахьа санна из вариант чакх ца йоале, цхьабараша яхачоа раьза ва со: кIезигадукха, «текущий» ремонт а йий дита хIанзара вай алфавит.

ХIаьта а шоллагIа, е кхоалагIйола вай тIехье Iергйийтеш из хувца а эргадаккха а ца гIорташ. ТIаккха дерриrа вай хьийкха перош а йийтта кепаш а ма йовргйий. Хац сона-м. Тешшаме тIехьале йола хIама дика дар-кх.

М. ЗАНГИЕВ,
журналист.

ХАЛКЪА КХОЛЛАМ

ШАМИЛАХ ДОЛА ДУВЦАР

Шамила тIемахочунга цIагIара каьхат денад сесаг еннай, аьнна.

— Со волча хьавайта, из фу къонах ва хьожаргва со, — аьннад Шамила.

ТIемахо вена хьаэттав.

— Да веннав хьа, — аьннад Шамила.

— Да веннавале, тхов тIакхийттаб, цIаваха веза, — жоп деннад тIемахочо.

— А, да вацар иза-м, воша вар.

— Воша веннавале, оагIув чубахаб, цIаваха веза.

— Воша вацар иза-м, нана яр.

— Нана еннаяле, цIа бухдалар да, цIа ваха веза.

— А, нана яцар иза-м йиша яр.

— Дег тIара зиза Iодежад, цIаваха веза.

— Юххера, — сесаг яр из, Юххера, — сесаг яр из, — шийга Шамила аьлча аьннад тIемахочо:

— ЦIа дехад хIаьта, вIалла цIа ваха а везац.

ЛОАМАРО

Эсах дехьавоалаш тIехкашкара тIум тIехь гIораьй лоамарочун. Ше дехьаваьлча аьннад цо Эсага.

— Со-м хала а атта а дехьаваьннавар, сел шийла долаш хала деций хьона хьайна?

БАЛАШ

Балаш яхаш цIи а йолаш йоI йоалаяьй цхьан зIамигача саго. КIезига-дукха бахаш ха яьнначул тIехьагIа:

— Эй-кх я! Укх гIайгIашта е балаш, — аьннад цо.

ПХЬАГАЛИ БОГАПХЬИДИ

Пхьагален богапхьидеи цкъа къовсам баьннаб дайдача сои-сои хьалхадовргдар, аьнна. ТIаккха, гаьнна моттиг а йилла дайддац уж.

— Со мичча хана яхача а хьалхаярг ма йий, — яхаш, яьгIай пхьагал, хIаьта богапхьида вIалла са а ца лоIаш халданза никъ баьб.

Пхьагал тIехьа а йиса богапхьида ла хьадаьккхад.

КХО ЦIИ

Хи тIара йоагIаш хиннай жеро. Новкъа кхийттав цох цхьа къонах.

Хьоца сарахьа Iе воагIаргвар со, — аьнна цо жерочунга.

— Вола сарахьа, аьннад жерочо.

— Фу аьнна кхайкаргва со?

— Кхо цIи я са: йIовхалолг, кхеталолг, шелалолг.

ТIаккъа венав из саррахьа. Кхайкав:

— Ва йIовхалолг!

— ЙIайха я сона сай кхаь бера юкъе.

— Ва шелалолг!

— Шийла даьра яр хьоца хиннаяларе.

— Ва кхеталолг!

— Дика кхийттай сай кхаь бера юкъе.

БЕРАШ ВIАШАГIДАЬХАД

Челябински медицински института берий хирурге, ортопеде, травмотологе кафедра заведующе профессора Лев Борисович Новокрещеновен цун ассистенташеи цхьан сахьатаи ах сахьатан наггахьа мара ца нийслуш йола операци йир — вIашагIлотаденна шола даь ши бер вIашагIдаьккхар. Радиологически ультразвукови тохкамаша хьахьекхар лохера хьал цIонга кхаччалца че вIашагIлета, цхьа дийхк долаш, цхьа цIонг долаш уж хиннилга. Дерриrа цIонг сел уха, консервативни дарба дарах ца ерзалу чов яр. Операци еча хана организмай керттерча функцешта тIахьожам лоаттабир. КоркингIар Таняи Аняи операци яьчул тIехьагIа нишка баха хилар. хIанз цар кхо бутт баьннаб.

СУРТА ТIА: иштта дар снамски шола даь бераш операци ялехьа.

Б. КЛИПИНИЦЕРА сурт.
(ТАСС-и фотохроника).

Редактор
Х. Э. АУШЕВА.

ТЕЛЕПРОГРАММА

13 АВГУСТ, ОРШОТ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Хьайбай дунен тIа».
9.35 — ДIалокх В. Велихвохино. (Фортепиано).
9.55 — Документальни фильмаш: «ТIеххьара гIа», «Вай йоакхо иштта я».
10.40 — «Кинопанорама».
12.107 — «Йоаьча ханах бола фаьлг». Мультфильм.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — «ЗIамигача компанена йоккха къайле». Мультфильм.
16.30 — «Эскимосаш халха бувлача хана». Анадырера хоам.
16.55 — Берий ха. (Французски метта урокаца).
17.55 — ТалгIенний лоIамагIа. Концерт.
18.15 — Вайи экономикеи. Россе экономика дегIайоалаяра наькъаш.
19.30 — «Юрт Степанчиковои цун бахархойи». Художественни фильм. 1 сери. (Премьера).
21.00 — Ха.
21.40 — «Коллаж».
21.45 — Хроникально-документальни телефильм «Бутт хIинди — мехка». Фестивалах дода хоамаш.
23.15 — «Духхьала цхьа вIашагIкхетар». Ю. Антонова иллеш, ше дIаоалаш.
23.55 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Юстарабаьнараш». Документальни фильм.
8.50 — Лоацщаметражни художественни фильмаш (бераштa). «Пен», «Пхьиди Эдельвейси», «Эмильбека ахка».
10.00 — «Из фантастика дуне». Бозбуачала психодинамика.
11.20 — Юхахьокхача телефильма сеанс. «Тха говзанч».
17.05 — Передачай программа.
17.10 — «Стандартградах алар», ««Седкъий сахьат». Кинопрограмма.
18.05 — Театр - студи «Аз» (нохчий меттала).
18.50 — Информационно-публицистически программа.
19.30 — ГIалгIайче — са цIа.
20.00 — Бийса даькъала хийла, бераш! «Мишели чайтонги». 3 дакъа. Мультфильм.
20.15 — «Вовшех дагадовлий вай» — нохчий метт.
21.15 — Телефильм.
21.40 — «Хи пела». Художественни фильм. 1 сери.
22.45 — Дунен чемпионата дневник.

14 АВГУСТ, ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — «Село Степанчиково и его обитатели». Художественни фильм. 1 сери.
10.00 — Леларий клуб.
11.00 — «Это было... было...»
11.25 — Берий сахьат. (Французски мотт а хьехаш).
12.25 — «Коллаж».
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — «А кто волшебник?» Мультипликационни фильм.
16.30 — Конго мукъамаши ритмаши.
16.50 — Iилма хоам.
17.35 — «Пакистан: халача къахьегама деношкара цIейиншка».
18.00 — Марша йоагIийла, музыка.
19.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Кхерамзлен лелар.
19.30 — «Степанчиково юрти цун бахархойи». Художественни фильм.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Дош. Литературно-художественни программа.
23.40 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Оакхарий цирк».
9.40 — «Радость Европы». Югославе дунен халкъашта юкъера берий фестиваль.
10.10 — Бераштa фильм. «Приключение Арслана». 1 сери.
11.15 — Ритмически гимнастика.
11.45 — «Семнадцать мгновений весны» (юхагойтара сеанс). 5 сери.
17.15 — Передачай программа.
17.20 — «Надя, Наденька, Надежда», «Мамочка, милая», «А фронт был далеко». Документальни фильм.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — «Сильнее огня». Рекламни фильм.
19.10 — «Вай долча Иорданера хьаьший: Шайх Iабдул-баки Джамо — парламента член, министр, Иорданерча нохчий юкъаралла кулгалхо, Iабдулла Хьаддад — Иорданерча нохчий юкъаралла секретарь» (нохч. мет.).
19.40 — Фильм.
19.45 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.00 — Баскетбол. Дунен чемпионат. Аргентинера передача.
20.50 — «Дека, керда иллеш». Концерт.
21.25 — «Темахоша юбилей дезду». Телерепортаж.
21.40 — «Стакан воды». Художественни фильм. 2-гIа сери.
22.45 — Дунен стрелкови спортан чемпионата дневник.

15 АВГУСТ, КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Степанчиково юртти цун бахархойи». Художественни фильм. 2-гIа сери.
10.05 — Георгнади Ксения илли оал.
10.30 — «Дош». Литературно - художественни программа.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — «Огник». Мультипликационни фильм.
16.30 — Берий сахьат. (Английски мотт а хьехаш).
17.30 — «Индия»: непреклонность в благочестии».
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Реонанс. «НАТО — ОВД: Что дальше?»
20.15 — Смоленски эрсий халкъа оркестра концерт.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Коллаж».
21.45 — «ГIайре». Художественни фильм 1 сери. (Италия). (духхьашха).
23.20 — «Халхар, халхар, халхар». Бальни халхараш дерий дунен халкъашта юкъера конкурс.
00.05 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Документальни фильмаш: «Курортни городок», «На дуде игрец».
9.00 — «Марша йоагIийла, музыка».
9.45 — «Гадкий утенок». Мультипликационни фильм.
10.05 — Бераштa фильм. «Приключение Арслана». 2-гIа сери.
11.10 — «Кухонный разговор, или Монолог счастливой женщины». Документальный фильм.
11.30 — «Семнадцать мгновений весны» (юхагайтара сеанс). 6-гIа сери.
17.25 — Передачай программа.
17.30 — «Солдатки». Телефильм.
18.00 — Информационно-публицистически программа.
18.35 — Реклама.
18.40 — «Коммунальные страдания». Нах бахача цIеношта Iан кийчо яра йола проблема. (духхьала передача).
19.40 — Бийса даькъала хийла шун, — бераш! «А у нас».
20.00 — Баскетбол. Дунен чемпионат. МаIанах. Аргентинера передача.
20.40 — Россе мода центро могаду.
22.05 — Дунен халкъаштIа юкъера фестиваль. «Спорт-90» хьалхара ди. Польшера трансляци. СалоIаш — 23.50. Дунен стрелкови спорта чемпионат.

16 АВГУСТ, ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «ГIайре». Художественни фильм. 1 сери.
10.15 — Киевски Госфилармоне баянистий квартето Н. Ризоля управленех дIалокх.
10.25 — Саг. Лаьтта. Дерриrа дуне.
11.25 — Берий сахьат. (Английски метта урокаца).
12.25 — «Коллаж».
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — Мукъамий ганз Р. Вагнер. Операшкара фрагменташ.
17.10 — «Сагото тIаяхьаш бола безам». Мультфильм.
17.15 — Документальни публицистически видеофильма премьера. «Кхетаде безам ба са». Чернобыле хиннача аварех хинначох.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — 16 шу даланзеи бокхкагIеи.
19.40 — Актуальни репортаж.
19.50 — ЦТ дошоча фондера. Л. И. Андронникова дувцараш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «МВД сводкех».
21.50 — «ГIайре». Художественни фильм. 2 сери.
23.30 — Фильма-концерта премьера «Са оазаца».
00.30 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйринара гимнастика.
8.15 — «Сурт-сибат». БокхкагIболча дешархошта йола литературни передача.
9.35 — Документальни фильмай премьера: «Евино бода никъ», «Малхбоален Сибаре» киножурнал.
10.15 — Бераштa фильм. «Балех кхера — иpаз ца го». 1 сери. Белорусьфильм.
11.50 — Юхахьокхача фильма сеанс. «БIаьстен 17 мгновени». 7 сери.
17.35 — Передачай программа.
17.40 — «Гизела Ципола». Фильм-концерт.
18.15 — Реклам. Объявленеш.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — Баскетбол. Дунен чемпионат. Къонахий. Аргентинера передача.
19.40 — Бийса даькъала, бераш! «Вайцига хьоашалгIа».
20.40 — «Ницкъаш цхьанатоха». Халкъан фронта председатель А. Х. Бисултанов дакъалоацаш.
21.10 — Киножурнал.
21.20 — Казахстан: негативни процессаш совцае. НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхара зам. дакъалоацаш.
21.50 — Телефильм.
22.05 — Дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Сопот-90». ШоллагIа ди. Польшера трансляци.
23.50 — Дунен чемпионата дневник.

17 АВГУСТ, ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «ГIайре». Художественни фильм. 2-гIа сери.
10.15 — Еррисоюзни конкурса лауреата М. Вахутийски дIалокх. (свирель, жалейка).
10.20 — М. Л. Андронникова дувцараш.
11.25 — «Неправдивая калина». Документальни фильм.
11.45 — «...16 шу даланзен бокххагIеи».
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — «Берий илле московски конкурс».
17.00 — «Свободная импровизация». Джаза гарга бугаш бола тайп-тайпара говзалаш йолча нахах.
17.15 — «Единство в многообразии». Танцы Индонезии.
17.45 — «Диалог с компьютером».
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Зона. Идеяй хала никъ». «Доал Советашта». яхача циклара. Гаьнарча малхбоален кортамукъа экономически зона хьаярах. (Порт Находка).
19.30 — И. Гайдн. «Эхо». клавишании струнни оркестраштa.
19.45 — Актуальни репортаж.
19.55 — «Дети греха». Художественни фильм. (Премьера).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Коллаж».
21.45 — СССР-а правительстве.
21.55 — «Это было... было...»
22.25 — «Взгляд» — лаьрххIа программа. «Русская Америка».
23.40 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — С. Прокофьева, И. Токмакова «Стрела Робин Гуда». Советски Эскара центральни академически театра фильм-спектакль.
10.15 — Эрсий халкъа иллеш дIалокх Л. Ивановас.
10.25 — Бераштa — фильм. «Горя бояться — счастья не видать». 2-гIа сери.
11.30 — «Семнадцать мгновений весны» (юхагойтара сеанс). 8-гIа сери.
17.25 — Передачай программа.
17.30 — «Колыбельная с куклой». Фильм-портрет.
18.00 — ХIара каьхата — терко.
18.30 — Информационно-публицистически программа.
19.05 — «Величие духа». Базоркин Идриса 80 шу дальнад.
20.35 — «Социальни хьашташта теркам» (духхьалара эфир).
21.20 — Оаш дехарах иллиоал Б. Тимурзиева.
22.05 — «Спорт-90». Дунен халкъашта юкъера эстрадни фестиваль. КхоалагIа ди. Польшера трансляци. СалоIаш — 23.50 — Дунен халкъашта юкъера стрелкови спорта дневник.

18 АВГУСТ, ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Маман, папаи, сои». Берий диатез. нитраташ баьцадаарашка.
9.05 — «Шера ханаш». Август.
10.05 — Татарски АССР-а иллеш ашарийи Госансамбла концерт.
10.45 — НЛО: Бельгийски кхо сабар.
11.15 — Документальни фильма премьера. «Са, къахьега гIатта». Экологе культурах, къулбаседа халкъий хьалах.
11.55 — «Партнер». Коммерчески вестник.
12.25 — «Пи» белгалон кIал. Научно - популярни программа оагIошка.
13.25 — «Бурда моден»
13.55 — Фильм — бераштa. «Школе бода никъ». (ГДР) эггара хьалха.
14.50 «Шийна къоал а ца деш». Полтавски художественни музеях.
14.50 — Мультфильмаш. «Винни-пух». «Винни-пух хьоашалгIа вода». «Винни-пухи йоакхоний дин».
15.30 — Американски кино оагIошка. Киноконцерт-1.
16.00 — Поэзе миноташ.
16.10 — Американски кино оагIошка. Киноконцерт-2.
16.40 — СССР халкъан артиста В. Третьякова леладарах дола СССР Паччахьалкхен камерни оркестра концерт.
17.45 — Халкъашта юкъера панорама.
18.40 — Хьежархой дехарах. Художественни фильм «Шерлок Холмсен лора Ватсонен приключенеш». 1-гIеи 2-гIеи сереш.
21.00 — Ха.
21.40 — «Геттара сийна модж». Боккхийчарна хьокха мультфильм.
22.05 — Халкъашта юкъера эстрадни фестиваль «Сопот-90». Гала-концерт. Польшера трансляци.
23.50 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Ока воI». Телевизионни музыкальни фильм.
9.45 — У. Сароян. «ЭгIазваха дIа ма гIо». Теспектакль. (Премьера).
12.50 — «Аленкай кIориг». Мультфильм.
13.00 — Баскетбол. Чемпионат. Къонахий. Полуфинал. Аргентинера передача.
14.30 — Видеоканал «Советская Россия».
17.00 — Союзни республикай студей фильмаш. «Дезертир». Художественни фильм.
18.10 — Передачай программа.
18.15 — «Вай заманхо». (Цхьан оагIоно хьахьокхаргда Советски Союза Турпал Р. Аушев ше ваьча юрта Сурхо тIа вена хилар).
19.00 — «Нане тIоаргаца чура» (юхахьокхар).
19.30 — «Езаш йола ашараш». Концерт.
20.00 — Бийса даькъала хийла, бераш! «Квакша». Мультфильм.
20.15 — «Керда ди» яхача группа концерт.
21.00 — Ха (сурдопереводаца).
21.40 — Д. Мехеш. «Балсазар». Венгрера телеспектакль. (Премьера).
22.35 — Дунен халкъашта юкъера стрелкови спорта чемпионата дневник.
22.50 — «Бийсанара сеанс». «31 отдела хIалакхилар. Художественни фильм. 1-гIеи, 2-гIеи сери.

РАДИОПРОГРАММА

13 АВГУСТ, ОРШОТ

7.15 — Позывнеш. «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
7.30 Мукъамаш.
7.40 — Передачай программа.
7.45 — Объявленеш.
7.55 — 8.00 — Мукъамаш. Хаоттам.
8.15 — 8.45 — Iуйрийнара концерт (нохчий меттала).
9.15 — Кортамукъа къахьегам — сага вахара хьала лард (гIалгIай меттала).
9.30 — Рынка экономика: цунна тIехьа а духьала а.
9.45 — 10.00 — БIаьшераши денош. Эссе С.-Х. Нунуева (нохчий меттала).
15.15 — Нохч - ГIалгIайчен радиои телевиденеи инструментальни ансамблеи солистийи концерт (нохчий меттала).
15.45 — Реклама.
16.00 — 17.00 — Информационно - музыкальни программа. Радиостудера дуьхьалара трансляци.
18.00 — ТIеххьара хоамаш (нохчий меттала).
18.10 — ТIеххьара хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20 — 18.40 — «Кагирхойи хаи» (нохчий меттала).

14 АВГУСТ, ШИНАРА

7.15 — Мукъамаш. Хьал мел кхедаьр хьагул а даь чакхдаккха! Рейд.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — Республикански газетий обзор.
7.45 — Объявленеш.
7.55 — 8.00 — Мукъам. Хаоттам.
8.15 — 8.45 — Нохч-ГIалгIайчен мукъамий концерт.
9.15 — Юртарча наха эша гIулакхаш дара служба: дикадар а водар а. Беседа.
9.30 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
9.50 — 10.00 — Перестройка гIа (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 — Информационни - музыкальни программа. Радиостудера дуьхьалара трансляци (нохчий меттала).
18.00 — ТIеххьара хоамаш.
18.10 — ТIеххьара хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20 — 18.40 — Партии перестройкеи. Беседа.

15 АВГУСТ, КХАЬРА

7.15 — Позывнеш: «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.30 — Передачай программа.
7.35 — Республикански газетий обзор.
7.45 — Объявленеш.
7.55 — 8.00 — Мукъамаш. Хаоттам.
8.15 — 8.45 — Р. Паскаева ашараш (нохчий меттала).
11.15 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
11.30 — 12.00 — Литературни Нохч-ГIалгIайче (гIалгIай меттала).
15.15 — 15.30 — Хьинарерча къахьегамаи унахцIеначa бытан тIехьа.
16.00 — 17.00 — Информационно - музыкальни программа. Радиостудера дуьхьалара трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 — ТIеххьара хоамаш.
18.10 — ТIеххьара хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — 18.40 — ДIалокх халкъа инструменташа (нохчий меттала).

16 АВГУСТ, ЕРА

7.15 — Позывнеш. Корта бола къамаьл.
7.25 — Объявленеш. Хаоттам.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 — Мотт-вай рузкъа (нохчий меттала).
8.15 — 8.45 — «Шоана юртара къахьегамхой». Концерт (гIалгIай меттала).
11.15 — «Даймохк» (гIалгIай меттала).
11.30 — «Грозне гIолла микрофонаца».
11.50 — 12.00 — «ДоттагIал» (гIалгIай меттала).
16.00 — 17.00 — Политически беседаш. Духхьалара. Эфир. Телефонаш: 23-43-41, 23-40-98, 23-47-20.
18.00 — ТIеххьара хоамаш.
18.10 — ТIеххьара хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — ТIеххьара хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 — Халкъа мукъамаш (нохчий меттала).

Хаоттам

ЦхьайтталагIча августе хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан йоацаш. Малхбузера секунде — 2—7 метр мух а хьекхаш. Фе йIовхал: республике — 25—30 градус а йолаш городе — 28—30 градус а йолаш ха отта тарлу.

ШийтталагIчен кхойтталгIчен августе хувцалуш морхаш а йолаш, юкъ-юкъе лоацщача хана догIа а делхаш, ди ккъувкъа а тарлу. Хувцалуш, секундагIа 3—7 метр мух а хьекхаш. Фе йIовхал: бийсана 10—15 градус, дийнахьа 23—28 градус йолаш хургья.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковска ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни—22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

Заказ № 2237.